Politikai röpiratok

5

A MENEDÉKJOG,

A

NEMZETKÖZI JOG ALAPELVEIBŐL SZÁRMAZTATVA.

AKADEMIAI SZÉKFOGLALÓ-ÉRTEKEZÉSÜL

ÍRTA

FALK MIKSA.

PESTEN, 1864.
HARTLEBEN ÁDOLF SAJÁTJA.

Tisztelt Akademia!

Nem azon biztossággal és önelégültséggel, nem azon zavaratlan diadalérzettel foglalom el akademiai székemet, melylyel a győztes bajnok a százszorta kiérdemlett babért tüzi homlokára. Aránylag fiatal koromban lépek e helyre, és ugyszólván minden érdem nélkül, vagy — mivel a tulzott szerénység rendesen az elbizottság álczája — legalább oly érdemek nélkül, hogy jogos igényem volna, akár csak mint ultimus inter pares, e fényes gyülekezet keblébe felvétetni. Mindazáltal tudom, hogy az Akademia sokkal magasabb véleménynyel van saját méltóságáról ,mintsem ok nélkül részesitene bárkit is ezen legfényesb kitüntetésben, és minthogy az okot önmagamban, a kitüntetettnek személyes érdemeiben, fel

nem találhatom, a kitüntetők szándoklataiban kell azt keresnem, és talán — meg is találtam.

Hazánkban a tudomány és irodalom emberei közül aránylag kevésnek jutott oly szerencsés helyzet, hogy a külső viszonyok minden kényszerítő nyomásától menten, „sub tegmine fagi“, háboritatlanul és ernyedetlenül élhetnének azon szakmának, mely felé egyéni hajlamuk és tehetségök vonja öket, hogy kegyelettel és erélylyel mivelhetnék a kiszemelt területet, és pompás szellemi növényzettel himezhetnék annak felületét. Honi iróink nagy számu és valóban nem csekély hazafiságu osztályának azon szerep jutott, melyet némely madarak játszanak az ugynevezett növényvándorlás körül. Innen onnan fölszedvén egy-egy magszemet, gyorsan tova viszik, és oly földre hullatják, a hová az különben talán soha el nem juthatott volna. Az irodalom e szerény tollasai — a hirlapirók — müködésének eredményei kevéssé szembetünők, mert roppant tágasságu térre oszlanak szét, a hol a föld még korántsincs mindenütt elökészitve, a hol még annyi gyomot kell kiirtani, annyi rögöt szétverni, és a szellemi vetés befogadására alkalmassá tenni. Önök ernyedetlen buzgalommal törekszenek minél mélyebbre ásni a hazai tudomány medrét; mi annak szélesbitésében fáradozunk. Önök, ihlettségök sugallata által ösztönözve, előre törnek, nem törödve azzal, hogy sokan vagy kevesen vannak-e, kik Önök nyomdokait követik; mi folyvást szaporitani iparkodunk azoknak számát, a kik Önök müködését megérteni, méltányolni képesek. Azt hiszem — és talán nem csalatkozom — Önök ezen szerény munkálkodás iránti elismerésöket akarták nyilvánitani, midőn engem, a hirlapirodalom csekély közvitézét, ma-

gok közé fölvenni sziveskedtek; nem saját parányi tevékenységemet, hanem egy egész iröi osztály érdemeit akarták Önök ezzel megjutalmazni. Köszönetet mondok ezért mindazon collegáim nevében, a kik megválasztatásomban az összes hirlapiröi osztály megtiszteltetését látják, de köszönetet egyszersmind a magam nevében azért, hogy a mélyen tisztelt Akademia épen engem szemelt ki a jelesb tagokban koránt sem szükölködö kar képviselöjeül, hogy épen az én nevemre bocsátá ki a tulajdonképen mindannyi collegámnak szóló szellemi nemesség-levelet. Tudom, tisztelt Akademia, hogy „noblesse oblige“, és ezentul életem egyik legszentebb feladatának fogom tekinteni: sem Önöknek, kik e képviselés átvállalására méltónak találtak, sem azoknak, kiket e nagy tekintélyü testület keblében képviselnem kell, szégyenére nem válni.

I.

A menedékjogot tüzve ki értekezésem tárgyaul, oly térre lépek, mely hazai jogiróink által eddigelé aránylag gyéren lön látogatva, *) de épen ezen körülmény, szembe állitva a szóban forgó kérdés naponként növekedő fontosságával, igazolni fogja, hogy e tárgyat választám.

Jőjjünk tisztába mindenek előtt a menedékjog értelmezésére nézve. Maga a szó kettőt fejezhet ki:

vagy a menekültnek jogát, menedéket követelni vagy valamely állam jogát, menedéket adni és az üldözöttet üldözője elől elvonni.

Az első értelemben vett menedékjog ma már nem létezik; az „asylum templorum" miként van Espen **) nevezi, vagy Beaurepaire elnevezése szerint az „asyle religieux" régen megszünt; a középkor egyéb kiváltságos menedékhelyei sem találhatók többé sehol és átalánosan elfogadottnak mondhatni azon elvet, miszerint valamely államtól menedéket követelni senkinek nincs joga. Vattel (I. §. 229.) azt mondja ugyan, hogy a számüzöttnek vagy üldözöttnek valahol csak kell laknia és igy joga van, menhelyet követelni, de a következő czikkben Vattel maga

*) Ujabb időben Pauler Tivadar jelesül értekezett a nemzetközi jog történetéről a Budapesti Szemle 3. kötetében.

**) »Disertatio de asylo templorum.«

máris akként korlátozza e jogot, hogy a felvétel az illető állam tetszésétől függ, az pedig, a mi másnak tetszésétől függ, nem jog, hanem szivesség tárgya, melyet kérni lehet, de követelni nem. Tévedés e szerint, ha azt állitják, hogy ily értelemben vett menedékjogot Svajcz, Anglia és Északamerika elismer. A menekültnek ezen államok irányában is csak annyi joga van, a mennyit ezek neki megadni jónak láttak. Igy például Svajcz 1849-ben a politikai menekültek kifogás nélküli felvételére kötelezte a cantonokat, hanem két évvel később (1851 febr. 25-én) e kötelezettséget ismét megszüntette. — Anglia sem követi el azon képtelenséget, melyet Mohl Robert *) rá fog, hogy t. i. az idegeneknek megengedi „a kormány és nemzet kivánata ellen betolakodni," mert hiszen épen az, hogy e tekintetben megszoritó törvényt vagy épen tilalmat hozni lehetne és hogy még sem hozzák, épen ezen körülmény azt mutatja, hogy az idegeneknek feltétlen bebocsáttatása nem ellenkezik a brit kormány és nemzet kivánatával.

Mihelyt Nagybritannia érdeke e tekintetben valami megszoritást kiván, a törvényhozás azonnal intézkedik ez irányban és az első franczia forradalom, valamint a napoleoni háboruk korából igen jól tudjuk, mily szigoruan kezelték évtizedeken át az alienbillt.

Ismétlem tehát, hogy oly értelmü menedékjog, melynél fogva a menekült menedéket követelhetne, ma már sehol sem létezik, és az államok souveränitásának szempontjából az elmélet által sem védhető.

A menedékjogról szólva, tehát csak a másik értelemben vehetem azt és akkor a kérdés igy áll:

„Van-e joga valamely államnak, bárkinek is menedéket adni és büntetlenséget biztositani számára, mindaddig,

*) Staatsrecht, Völkerrecht und Politik. Tübingen 1860. 753 lap.

míg a menhelyet nyujtó állam törvényeit nem sérti, — vagy létezik-e akár általános, akár esetenkénti vagy feltételes kötelezettség valamely menekültnek megbüntetésére vagy — a mi szintén a büntetés közvetett módja — a menekültnek kiszolgáltatására, ha valamely idegen állam a maga jogait vagy törvényeit ezen menekült által megsértetteknek véli?-

Ez tehát azon kérdés, melynek tudományos megfejtése értekezésem feladatát képezi és mely rövidebben ekként is fogalmazható:

„terjed-e az állam büntetési joga a saját területén kivül elkövetett vétkes cselekvésre is?“ A kik igen-nel felelnek e kérdésre, azokat rövidség okáért „universalisták“-nak, a kik nem-mel felelnek, „territorialisták“-nak szoktuk nevezni.

Könnyü átlátni, hogy a válasz attól függ, valljon elismerjük-e és mily terjedelemben ismerjük el valamely államnak más államok irányábani positiv kötelezettségeit, az az: kérdésünk szoros összefüggésben áll a nemzetközi jog alapelveivel.

Szükséges tehát ezen alapelvekre nézve tisztába jöni, mert ha, a menedékjogról létező bő irodalmon végig pillantván, mind az universalisták mind a territorialisták táborában a legfényesb nevekre akadunk, ezen ellentétel okát azon különböző alapelvekben kell keresni, mikre mindegyik csoport a nemzetközi jog tudományát fekteti.

Ezen elvek közt nekünk is választanunk kell, hogy tudjuk, merre álljunk az általunk felvetett külön kérdésre nézve?

Apróbb különbségektől és mellékes nézetárnyalatoktól eltekintve, a nemzetközi jog irói két csoportra oszlanak, miket kevés szóval igy jellemezhetni, hogy egyik a világjogrend (Weltrechtsordnung) eszméjére épiti a nemzetközi jogot, a másik pedig az államok souverānitásából alakitja azt.

Az első csoporthoz tartoznak némikép azon irók, kik ugyszólván a nemzetközi jog tudományának bölcsejét ringatták és ezen jog alatt tulajdonképen nem értettek egyebet, mint a természeti jognak az államokra való alkalmazását; nevezetesen Grót Hugó, kit a nemzetközi jog atyjának szoktak nevezni és kinek munkáit — miként Nagy Sándor Homér Iliását — Gusztáv Ádolf folyvást magával hordá, midőn Némethonban Europa szabadságáért harczolt; aztán Vattel és egész serge azon iróknak, kik Grót Hugó nyomdokain jártak és kiknek félig bölcselmi, félig jogtudományi munkáinak tekintélye, mely egykoron igen nagy és amaz idő szerint jogosult is vala, most már tetemesen alább szállott.

Ujabbak közt ide tartozik Zachariä, Dollmann, Villefort, Bulmerincq s. a. t. Ezen első csoportnak — t. i. a világjogrend védőinek — mostani zászlóvivője és legkitünőbb szószólója azonban, kivel mint az egész csoport képviselőjével tüzetesen kell foglalkoznom: Mohl Robert, nem csak a német, hanem az európai jogtudomány s irodalom egyik legjelesb bajnoka, ki „die völkerrechtliche Lehre vom Asyl“ *) czim alatt a szóban álló tárgyról sok tekintetben remek monografiát irt. Ezen munka, ugyanezen szerzőnek „die Pflege der internationalen Gemeinschaft als Aufgabe des Völkerrechts“ czimü értekezésével egybevetve, Mohlnak a nemzetközi jog körüli nézeteit szabatosan megismerteti.

Mohl elég őszinte bevallani, miszerint az általa felállitott tan „egyelőre nem terjed még a puszta elmélet terén tul“ **) és véleményünk szerint e bevezető szavak annyiban nem igen szolgálnak ajánlatul ama tannak, a mennyiben méltán kétkedhetni arról, valljon oly tan, mely „nem terjed a puszta elmélet terén tul“ igényelhet-e már jelenleg is helyet a positiv jog tudományában? Igaz ugyan, hogy Müller Joch-

*) Tübingen 1860.

**) Ugyanott 581 lap.

mus (d. allg. Völkerr. 6 §.) a positiv nemzetközi jognak következő furcsa definitióját adja: „Positiv ist nicht das äusserlich Bestehende und Gesetzte im Gegensatze zu dem, welches der natürliche Sinn der Völker noch zu erschliessen hat, sondern das innerlich Nothwendige, welches ihnen die Wege für ihre Entwicklung vorzeigt; — das Vernünftige, wahrhaft Historische ist das Positive und die Forschung, welche den wahren historischen Sinn der Thatsachen an der Hand der Philosophie auszulegen weiss, die rechte Wissenschaft des Völkerrechts.“ Nem hiszem azonban, hogy a jogtudók közül sokan lesznek, kik ezen értelmezést elfogadják, mert e szerint a bölcsészeti alapgondolat képezné a nemzetközi jog positiv tartalmát, de akkor csak a positiv nemzetközi jog bölcsészetével birnánk, ugyanezen positiv jog tudományáról pedig nem lehetne szó; akkor megszünnék minden különbség a már is érvényre jutott és a még csak érvényre juttatandó — az az a positiv és a philosophiai jog közt. Mohl maga egyik régibb munkájában (Gesch. der Staatswissensch. 399 l.) ezt mondja: „Ein praktisch zuverlässiges positives Völkerrecht kann nur der geschichtlich nachweisbare Ausdruck des gemeinsamen Rechtsbewusstseins der christlichen Völker der Neuzeit über das Rechtsverhalten unabhängiger Staaten zu einander sein. Wie sollte da aber der Beweis dieses, und der Inhalt desselben gegeben werden, durch die Aufstellung irgend welcher beliebiger rechtsphilosophischer Sätze und eine eben so willkührliche Beifügung von einzelnen Thatsachen?“

Lássuk már most, mennyiben felelt meg Mohl nemzetközi-jogbeli elmélete ezen általa felállitott átalános elvnek! Némileg Fallati ismeretes párhuzamára támaszkodván, Mohl is az elszigeteltségből kilépő egyént más egyénekkel látja összeköttetésbe jutni, vagy mulandoán, egyes czélra irányzott jogviszonyok által, vagy állandóan a családban. Az állandó

összeköttetés első foka e szerint a család. Ugyanezen összeköttetés második magasabb foka a társadalmi kör; harmadik fok az állam; negyedik foka az összeköttetésnek azon neme, mely az államok vagy nemzetek közt létezik. Van tehát magánjog (melynek ágai a családi és a kötelezettségi jog), van társadalmi jog, van államjog és van nemzetközi jog. Az első háromhoz itt nincs közünk, hanem csak a negyedikhez. Ennek t. i. a nemzetközi jognak köre Mohl szerint nem szoritkozhatik arra, hogy „minden egyes állam létezhessék, hogy — mások által nem sértve és nem kényszeritve — magában megélhessen és magát szükség esetén védhesse, hanem e mellett még azon nagy feladat is áll: hogy az államnak más államokkali rendezett összeköttetése által mind saját népének, mind pedig az összes emberi nemnek életczéljai is előmozditandók.“ (588 l.) E szerint minden államnak nem csak erkölcsi, hanem positiv kötelessége „más állam életczéljait is elősegiteni, ha e czélok észszerüek és kivihetők, ha sem az illető állam egymaga nem valósithatja, sem a segélyadásra nálunknál közelebbről kötelezett nem létezik, és ha e segélyadás sem saját függetlenségünket, sem saját érdekünket nem csorbitja.“ Ily észszerü és kivihető életczélja valamely államnak az, hogy a jogot helyreállitsa és igy e czél elérését segiteni minden államnak positiv kötelessége, valamint a másiknak positiv joga volna, ezen segélyadást követelni.

Mohlnál tehát a nemzetközi jog tulajdonképen világjogot jelent és e szerint ő és az ő pártja a jus gentium-ot a legkülönösebb értelemben veszi, mely valaha e szóval összeköttetett. Mig a régi értelemben a jus gentium részint külső államjogot részint átalános emberjogot tartalmazott, az ujabb tudomány azonban, nevezetesen Hegel iskolája, csak szükebb fogalmat kötött vele össze, egyedül külső államjogot értvén

alatta, — mig Wheaton *) a „droit international“ elnevezést védi, a droit des gens-ról azt mondván, hogy ez „une denomination si peu characteristique, que si elle n'était pas comprise par la force de l'usage, elle pourrait être confondue avec la jurisprudence civile, ou avec celle d'un seul état“: addig Mohl és elvtársai, nevezetesen Bulmerincq, a tudós dorpáti jogtanár, a magán- társadalmi és államjogot még egy uj jogrenddel a világjoggal toldják meg, és a nemzetközi jog feladatát és czélját egy világjogrend valósitásában találják.

Vegyük górcső alá a Mohlféle rendszer ez alapelvét, mert ha ezzel tisztában vagyunk, annál könnyebb lesz azon alkalmazásról itélni, melyet az a szóban álló külön kérdésre nézve talált. Mindenekelőtt őszintén megvallom, hogy ezen ugynevezett világjoggal semmi határozott fogalmat nem tudok öszekötni. Mi akar ez lenni? Az egyes államok jogrendjeinek összege? De ezen egyes jogrendek oly lényegesen különbözők, hogy ezeket összeadni és belőlük homogen összeget alkotni lehetetlen. Ez ellenvetést már Sir Cornwall Lewis tette („On foreign jurisdiction“ stb. 1859) és az átalános világjogrend eszméjét elfogadhatlannak mondja, már a különböző népek jogfogalmainak és alkotmányos intézményeinek tetemes különfélesége miatt. Hanem erre Mohl, iratának legujabb kiadásában, azt mondja, hogy az általa kivánt világjogrend „nem is áll minden országok törvényeinek egyformaságában, hanem csak azon elv elismerésében, hogy az embereknek külön államokra szakadása és külön czélokra törekvése nem lehet a joghiány oka, hanem hogy az államok köteleztetnek valamely sértett jog helyreállitására, a hol az egyesnek képessége területileg nem elégséges, a másik pedig ama helyreállitásra csakugyan képesitve van. Itt — ezek

*) „Histoire des progrès du droit des gens.“ Lipcse 1846 II kiadás I 142.

még mindig Mohl szavai — az alkotmányok és jogtörvények különfélesége nem lehet akadály, mert természetesen nem csak a segélyadás formája minden egyes ország törvényei és intézményei szerint történnék, hanem (kérem tessék Mohl e szavait különös figyelembe venni!) valamely államot soha nem lehetne kényszeriteni büntetési rendszabályok gyámolitására vagy épen kivitelére ott, a hol az ő jognézletei szerint büntett el sem követtetett" *) Mit jelent ez magyarán mondva? Csak azt, hogy az ugynevezett világjog egyedül ott és egyedül akkor bir gyakorlati érvénynyel, a hol és a mikor ez az illető állam külön jognézleteivel megegyezik. De ezen jognézletek concret kifejezése a fenálló törvényhozás, tehát a világjog csak ott kötelezné az államot, a hol e kötelezettség saját törvényeiből és intézményeiből is származtatható. De akkor mire való az az egész ugynevezett világjog? A hol saját jogintézményeink amugy is cselekvésre köteleznek, ott az a világjog valami teljesen felesleges, — a hol pedig saját jogintézményeink nem szabnak elénk ily kötelezettséget, a hol tehát saját jognézleteink szerint cselekvésre nincs okunk, ott Mohl saját szavai szerint, a világjog sem kötelez bennünket.

Továbbá: jogot nem képzelhetni alany és tárgy nélkül. Minden jognál azt kell kérdeni, hogy kit illet, és kire vagy mire vonatkozik? A magán-, a társadalmi, az államjog körében mind a két kérdésre szabatos feleletet adhatni. A nemzetközi jogra nézve szintén nem nehéz ama két kérdésre szabatos választ találni, mihelyt e nemzetközi jog alatt, miként az ujabb tudomány teszi, az államjognak ugy szólván hátsó oldalát, a külső államjogot értjük. A belső államjog alanya az állam, tárgya az annak belső tényezői közti viszo-

*) Az elébb idézett munka 733 lap.

nyok, a külső államjog alanya ismét az állam, tárgya más államokhoz való viszonyai. *)

Az államjog mindkét részét, a belsőt ugy miként a külsőt, minden állam teljes souveränitással állapitja meg és az ekként megállapitott külső államjogtól — mert az más-más minden államnál — csak oly kevéssé tagadhatni el a positivitás jellemét, mint a szintén számtalan szinben tarkázó belső államjogtól. Ha tehát némely irók, nevezetesen a britek, például Rutherforth, a külső államjog positiv jellemét teljesen tagadják, ez csak annyiban helyes, a mennyiben eddigelé a világ minden civilizált államait egyaránt kötelező positiv jog, azaz Mohlféle világjog, nem létezik, nem létezvén oly földi hatóság, melynek az államok mind alá volnának vetve, de innen korántsem következik az, hogy az egyes államok souverän akaratjokból, nem állapithatnának meg egymás közt positiv jogokat és kötelességeket. A brit jogtudók kifogása azonban, miként mondjuk, teljesen alapos, ha a nemzetközi jog alatt Mohlféle világjogot akarnánk értetni, mert ennek csakugyan minden államot egyaránt kötelező positiv jognak kellene lennie és itt méltán kérdhetni: hol volna az ugynevezett világjog-nak, Mohl Weltrechtjének vagy Weltrechtsordnungjának alanya, mi lehetne annak tárgya? Hol van azon világállam, melyet e jog illetne és melynek különféle viszonyai e jog tárgyát képeznék? Államvilágot ismerünk ugyan, de világállam nem létezik, nem létezett és alkalmasint nem is fog létezni soha.

Az eszme — igaz — nem egyszer merült fel az irodalomban, hanem — a mi elég jellemző — nem annyira a jogtudomány, hanem jobbadán a bölcsészet terén vagy legfölebb a Grotius-féle korszak nemzetközi-jogbeli munkáiban, melyek

*) A magyar nyelv itt még jellemzöbb kifejezéssel bir a „közjog“ szóban, a Staatsrecht belső, a Völkerrecht külső közjog. — Kant szerint jus publicum civitatum.

azonban köztudomás szerint szintén inkább bölcsészetiek, mintsem jogtaniak valának. Már Cicero (de officiis III 17.) némileg megpendité ez eszmét. „Societas — ugymond — societas enim est (quod etsi saepe dictum est, dicendum tamen est saepius) latissime quidem quae pateat hominum inter homines; interior eorum, quae ejusdem gentis sunt, propior eorum, qui ejusdem civitatis", hanem Cicero ama tágabb társadalom alatt csak az emberi társadalmat értette, elnézve minden állami kötelékről, valamint Iustinianus is a jus gentiumot ugy értelmezte, „quod omni generi humano commune est" Szintugy Wolff is, ki Vattelnek előképül szolgált, maga a természet által felállitott nagy köztársaság (civitas maxima) eszméjéből indult ki, és miként mondtuk, ezen tisztán bölcsészeti álláspont nagyon kevés kivétellel uralkodó volt, mindaddig, a meddig a positiv és philosophiai jog közt a kellő határvonal nem huzatott. Midőn azonban Martens (Einl. in das eur. Völkerr. 1796) a nemzetközi jog rendszeres kidolgozásával lépett elő, ama világállami elmélkedések a jogtudomány mezejéről mindinkább hátrálván, a bölcsészet kizárólagos tulajdonává lettek, hanem e bölcsészeknek eszök ágában sem volt, e világállam eszméjéből nem csak erkölcsi, hanem positiv jogot és kötelezettséget is származtatni. Ha például Fénélon (Oeuvres de F. édition 1835 vol. III p. 361) igy szól: „si le citoyen doit beaucoup a sa patrie, dont il est membre, chaque nation doit a plus forte raison bien davantage au répos et au salut de la république universelle, dont il est membre et dans laquelle sont renfermées toutes les patries particulières", ezt habozás nélkül aláirhatni, a nélkül hogy ezen république universelle-ben egy positiv világjog alanyát látnók.

A nemes Rousseau szintén álmodott egy világállamról 1761-ben megjelent ily czimü munkájában „Extrait du projet de paix perpétuelle de M. l'abbé Saint Pierre." (S. P. e

tervéről alább fogunk szólni). Europa akkori helyzetét rajzolván, a genfi rajongó ugy találja, hogy az europai társaság különféle tagjai közt fenálló egyensúly inkább a természet, mintsem a müvészet munkája (est plutôt l'oeuvre de la nature que de l'art). Ha egyfelől fel akarnák forgatni ez egyensúlyt, összeállnak a többiek annak gyámolitására, de ez örökös hányatásnak teszi ki Europát. Ő tehát — Rousseau — szövetséget (confédération) ajánl minden europai államok közt, „avec un pouvoir législatif suprême, autorisé á établir des réglements genéraux pour son gouvernement et un tribunal judiciaire capable de mettre, ces réglements a l' exécution .... qu'elle possède un pouvoir coercitif capable d'empêcher et de forcer l'action de ses membres" stb. Már ennek van értelme és a genfi rajongó majdnem praktikusabbnak mondható mint a világjog ujkori védői, mert amaz csak ugy állapitaná meg a világjogot, miután annak alanyát a világállamot vagy legalább az europai államszövetséget létre hozta, mig Mohl és társai alany nélkül is construálják a magok világjogát.

Rousseau emlitett tervével feltünő hasonlatossága van Bentham Jeremias hasonczélu inditványának, mely a nevezett irónak John Bowring által 1839-ben kiadott munkáiban található, csak hogy Bentham, mint alapos tudományu és tapasztalt jogértő, szabatosan formulázza a megállapitandó világjogot és átalános congressust ajánl annak megállapitására, europai törvényszéket az állapitmányok kivitelére stb. Bármily csábitó az alkalom, nem ereszkedem e lángeszü irat taglalgatásába; czélom szempontjából elég tudnom, hogy Bentham is még csak megalakitandónak, de korántsem már positiv alakban létezőnek állitja az ugynevezett világjogot.

Természetes, hogy oly roppant terjedelmü láthatárt megnyitó eszme, milyen a világállamé, a német bölcsészekre nézve különös vonzó erővel birt. Nem lehet szándékom rész-

letes átnézetét adni azon eredményeknek, miket a német bölcészet e téren szolgáltatott, de nem lehet legalább futólag nem érintenem a német bölcészet három héroszának — Kant, Fichte és Hegel elmélkedéseit.

Kant szerint az államok ugy mint az egyének a természetes szabadság állapotjában egymás elleni örökös háborura vannak utalva; a nemzetközi jog (melyet ő jus publicum civitatum-nak nevez) szerinte a háborut veszi kiindulási pontul és a „metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre“ külön fejezeteiben (53—57 §) szól Kant: 1) az alattvalóknak a háborubani részvételre való jogáról (a mi zárjel közt mondva a belső államjoghoz tartozik), 2) az államnak jogáról a háborura, 3) az állam jogáról a háboru alatt és 4) az állam jogaról a háboru után. A békejog Kant szerint csak „ein Recht durch den Krieg“; végre az összes nemzetközi jog a béke fentartására irányzottnak, a háboru alatti és háboru általi jog pedig csak ideiglenesnek mondatik, mely csak egyetemes államegylet megalapitása által válik véglegessé. Ezen nemzetközi jog mellett Kant még egy világpolgárjogról szól (jus cosmopoliticum). Ez a népeknek egymássali közlekedésre való joga és bizonyos átalános törvények létrehozására czéloz, melyek az összes népek egymássali közlekedésére nézve egyezkedés utján elfogadtatnak. Kevéssel a baseli békekötés után ugyan csak Kanttól „az örökké tartó béke helyreállitására irányzott javaslat“ látott napvilágot, mely alig különbözik lényegesen Saint-Pierre, Rousseau és Bentham fentebb emlitett hasonirányu dolgozataitól és talán csak abban megy amazokon tul, hogy az államok belszervezetével is foglalkozik és minden állam számára respublicai alkotmányt kiván, az az — miként magyarázólag hozzáteszi — nem demokratiai, hanem csak oly alkotmányt, melynél fogva minden polgár képviselői által hozzájárul a törvényhozáshoz és a háboruin-

dilás feletti határozathozáshoz. A többire nézve ő is a szabad államok szövetségét (civitas gentium) ajánlja, melynél fogva az államok ugy miként az egyének a barbarok anarchiai szabadságáról lemondanak és kényszeritő törvényeknek vetik alá magokat. Kantnál tehát a világpolgárjog egyedül a népek közlekedését (Verkehr) illető közös törvényhozásra törekszik, az általa kivánt világállam pedig oly föderátió, mely az államok természetes szabadságának, az az a háborunak véget vetne és törvényesen biztositott átalános békeállapotot teremtene.

Fichte elmélete *) a mi feladatunk szempontjából annyiban érdekes, a mennyiben e bölcsész az ugynevezett világállammal és világjoggal homlokegyenest ellenkező szélsőségbe esik. Mig t. i a „világjogrend“ védői még azzal sincsenek megelégedve, hogy az államok mint megannyi egész, mint megannyi erkölcsi személy tekintetnek, és az ezen egészek közti viszonyok tüzetnek ki a nemzetközi jog tárgyaul, hanem az egyes államokat egybefoglaló még felsőbb egészet tesznek fel: addig Fichte „Völkerrecht“-je két fokkal alább szállva, az államok közti viszonyt az egyiknek és a másiknak egyes polgárai közti viszonyra vezeti vissza, a kiknek szerződésszerü biztositása a Völkerrecht tárgyát képezi. A világpolgárjog tárgya Fichtenél egészen más mint Kantnál, az az a szerződések által összekötött államok egyikéhez sem tartozó világpolgárnak joga, tehát némikép a társadalomban élő ember egyéni ősjoga és igy merő ellentéte az ugynevezett világjognak.

Mind ezen világjogi és világállami elméletek ködrégiója fölé emelkedett Hegel György Vilmos Frigyes magas röptü szelleme. „Grundlinien der Philosophie des Rechts“ czimü munkájában (Berlin 1840 — 461 lap) nagyszerü vo-

*) Grundriss des Völker- und Weltbürgerrechts (Anhang zur Grundlage des Naturrechtes) 1—24 §.

násokkal ecsetelé a maga nézeteit a nemzetközi jogról, melyet ő is helyesen „külső államjognak“ nevez.

E jogát Hegel az államok különböző souverän akaratjára alapitja, melynek tartalma és czélja mindegyik államnak saját jólléte (a régi „salus reipublicae suprema lex“) és mely alakilag a szerződésekben nyilvánul. Minden államnak feltétlen joga van, más állam részéről állami lételének elismertetését követelni. Kölcsönös viszonyaikat tekintve, az államok oly önállóságok (Selbständigkeiten), melyek magok közt szerződnek (stipuliren), hanem egyszersmind ezen szerződések fölött is állnak. Főszabály ugyan, hogy a szerződéseket teljesiteni kell, de az államok souveränitásuknál fogva mégis természeti állapotban vannak egymás irányában, „und ihre Rechte haben nicht in einem allgemeinen, zur Macht über sie constituirten, sondern in ihrem besonderen Willen ihre Wirklichkeit.“ A hol két ellenkező irányu és egymással szerződés utján össze nem egyeztethető souverän akarat összeütközik, ott a háboru dönt, mely csak mulékony jogtalansági állapot, helylyel közel azonban ép oly egészséges mint a mozgalom a testnek és oly jótékonyan ható, miként a szél, mely a viz tespedését gátolja. *) Kevés szóval mutatja ki aztán Hegel a Kantféle világszövetség és örök béke tarthatlanságát, mert mig a szövetség tagjai egyetértenek, addig ugy is békeségben maradnak egymással, a midőn pedig ez egyetértés megszünik, az eldöntés mégis csak háboru utján lehetséges, mert nincs közös legfőbb hatóság, melynek az egyes államok magokat alávetnék.

*) Zárjel közt megjegyezve e gondolatot már Baco is kifejezte e szavakban: „nullum omnino corpus, sive sit illud naturale sive politicum, absque exercitatione sanitatem suam tueri queat. Regno autem aut reipublicae justum ac honorificum bellum loco salubris exercitationis est. Bellum civile profecto instar caloris febrilis est, at bellum externum instar caloris ex motu, qui valetudini imprimis conducit.“ Serm. fidel. t. X. p. 86.

Hegel ezen fényes bölcselmi hadjárata óta az örökké való béke, a világállam és világjog ábrándjai, miként elébb a jogtudomány, ugy most a bölcsészet teréről is mind inkább visszavonultak; a jogtudók és bölcsészek többsége Hegel egyszerü és a valósággal teljesen öszhangzó elméletét fogadta el és valóban meglepő, hogy ama világjogrend-féle ábrándokkal épen egy Mohl munkáiban kell ujra találkoznunk. Ő egy helyütt azt mondja ugyan (684 l.) „wenn gesagt wird, dass eben kein Weltstaat, sondern eine Staatenwelt bestehe, so ist es gerade die Aufgabe, die anorganische Staatenwelt nicht zu einem Weltstaate, aber zu einem höheren freien Organismus zu erheben und die Unvollkommenheit, um nicht zu sagen die Barbarei der Vereinzelung und gegenseitigen Unbekümmertheit zu überwinden.“ Ezen „magasabb szabadabb szervezménynek“ szabatosabb értelmezését azonban hiába keressük, de ha átalában positiv értelemmel kell birnia, ha jogalanynyá kell lennie, akkor egyik vagy másik uton ismét csak a világállam egy neméhez jutunk, melynek nem létezhetését az imént elméletileg kimutatni törekedtünk.

Annál rövidebbek lehetünk a kérdés gyakorlati oldalának érintésében.

A történelemben, az igaz, akadunk nehány kisérletre ily világállam létrehozására, de ezen törekvések merőben ellenkeztek azokkal, mik az ugynevezett világjogrend létesitésére volnának irányozva és csak az önzésnek és határtalan uralkodási vágynak voltak kifolyásai. Nem szólok a római világállamról, mely egyedül a népek szabadságának, az államok függetlenségének romjain épülhetett volna, hanem csak az ujabbkor egy-két hasonirányu kisérletéről teszek említést. Megérintém az imént Rousseau kivonatát egy 1745 megjelent ily czimü munkából: Projet de paix perpétuelle par l'abbé de Saint Pierre. Az abbé e javaslatot IV. Henriknek és ennek ministerének Sully-nek tulajdonitja. Lényeges tartal-

mát pedig Wheaton histoire-jában közli és ugyan e tervről Wolowski is 1860-ban az Institut de France-ban igen érdekes értekezést olvasott fel „sur le grand dessein de Henri IV.“ Az egész terv azonban nem valami bölcselmi eszme valósitására, hanem csak Ausztria gyöngitésére, megalázására czélzott. E végre az összes europai államlét felforgattatott volna, hogy majdnem egyenlő hatalmu 15 állam alakittassék belőle: 5 örökös monarchia (Franczia-, Spanyolország, Nagybritannia, Svédország és Lombardia), 6 választási monarchia (pápai állam, római német császárság, Magyarország, Csehország, Lengyelország, Dánia) és 4 köztársaság (a belga, a helvetiai, a velenczei és az apróbb olasz államok.) Az e részekből alakulandó „république chrètienne“ örök békéjének fentartatása felett a 15 állam követjeiből álló tanács őrködött volna. E terv sohasem valósult és alkalmasint nem annyira IV. Henrik mint inkább Sully kedvencz eszméjén alapult, mert miként Sismondi („Hist. des francais“ tome XXII. p. 148/9) közli, IV. Henrik e tervre vonatkozólag azt mondá Sullynek: „Eh quoi! voudriez vous, que je dépensasse soixante millions pour conquéter des terres pour autrui, sans en retenir rien pour moi?! Ce n'est pas là mon intention.“ Hogy nem kevésbbé, sőt még nagyobb mértékben önző volt I. Napoleonnak a világuralomra irányzott törekvése, az szintoly ismeretes dolog mint az, hogy e világuralom létrejöttének egész Europa a legerélyesebben ellene szegült. Általában azt mutatja a történelem, hogy valahányszor egyes állam hatalma annyira terjedett, miszerint az hegemoniává fejlődni fenyegetett, azonnal beállott a reactio is, — azt mutatja, hogy az emberiség mindig ellenzé egy világállam létrejöttét és — részint ösztönszerüleg, részint öntudatosan — követte Fénélon amaz elvét, hogy „tout ce qui renverse l'équilibre et qui donne le coup décisif pour la monarchie universelle, ne peut être juste, quand méme il serait fondé sur des lois écrites dans un pays particulier.“

Itt állapodjunk meg egy perczig és vonjuk az eredményt értekezésünk ez általános részéből. Ez eredmény a következő tételekbe foglalható össze: a nemzetközi jog tudományának alapjául és kiindulási pontjául nem lehet valami világjogrend érvényesitését venni, mert ily világjogrend alanyul egy világállamnak létrejöttét tételezi fel.

Ily világállam bölcselmi eszmény lehet ugyan, de az egyes államok souveränitását, tehát minden positiv nemzetközi jog nélkülözhetlen alapját megsemmisitvén, jogilag nem létezhetik és a történelem tanusága szerint tényleg sem létezett, sőt az összes emberiség ellenkező irányu nisusánál fogva alkalmasint nem is fog létezni soha.

Elvetvén tehát ezen világjogrend-féle hypothesist, azokhoz csatlakozunk, kik a nemzetközi jog megalakitásában az államok souveränitásából indulnak ki. Minden állam megállapitja magára nézve azon jogrendet, melyet saját területén érvényre juttatni legfőbb positiv kötelessége. A mennyiben ez ezen legfőbb positiv kötelességgel nem ellenkezik, de csak is ezen feltétel mellett, szerződések utján más államok irányában is vállalhat positiv kötelezettséget. A hol pedig ily szerződésszerü vagy az állam beltörvényhozásából eredő kötelezettség nem létezik, ott valamely állam másoknak jogrendjét — ha ez az ő saját jogrendjével nem ellenkezik — támogathatja ugyan, de ez nem positiv, hanem legfölebb erkölcsi kötelezettség, mely az illetőnek jó akaratjától és — az államok akaratjának forrása csak saját jóllétök lehetvén — érdekétől függ.

II.

Az átalános elv ilyetén megállapitása után térjünk át külön kérdésünkre, azon kérdésre; mily magatartásra kötelezteti az állam a más államból hozzá menekült egyének irányában?

E kérdés tudományos tárgyaltatása aránylag uj; az ó-korban, midőn Livius szerint „cum alienigenis, cum barbaris aeternum omnibus graecis bellum est“, midőn a római tizenkét tábla azt állapitá: „adversus hostem aeterna auctoritas esto“ és a justiniani jog is azon elvhez ragaszkodott, hogy minden nép, melylyel szövetség nem létezik, hostis-nak tekintendő, — a mai értelemben vett nemzetközi jog átalában nem ismertetett és igy a szóban álló kérdés e szempontbóli tárgyaltatásáról sem lehetett szó.

Hisz akkor, midőn az idegenek átalános kiüzetesei (ξένηλασιαι) sokszor fordultak elő, sőt még a középkorban is, midőn az idegen rendszerint teljesen jognélküli is volt, a számkivetés vagy hontalanság már magában véve is, oly kemény büntetés vala, hogy keményebbet már alig lehetett kivánni. Hozzájárult még az is, hogy a megszökött bünösnek jószágai elkoboztattak és az államok már amaz ugynevezett „kevéssé felvilágosult“ korban is sokkal fontosabbnak becsülték az „emolumentum aerarii“-t, mint a törvény és eskölcs tekintélyének fenntartását.

Hugo Grotius *) a mi tárgyunkat is felkarolta és egyenesen ugy nyilatkozott, hogy az állam köteles a területére me-

*) De jure belli ac pacis lib. II. c. 21 stb.

nekült bünöst vagy megbüntetni vagy kiadni, de mindig csak azon feltétel alatt, hogy az üldözöttet csakugyan bünösnek találja, a kiadást azonban csak sulyosb vétségeknél vagy olyanoknál „quae statum publicum tangunt“, tehát politikaiaknál helyesli. Ezen elméletét Grotius a természeti jogból indokolja; a természeti állapotban — ugy mond — kiki jogosult, az ellene vétkezőt megbüntetni; ezt az államokra alkalmazva, oly bünöknél „quae ad societatem humanam aliquo modo pertinent“, minden állam jogosult a megbüntetésre; tehát vagy hajtsa végre vagy pedig engedje át másnak e hivatalt, azaz adja ki a tettest.

Elég lesz, e véleményt egyszerüen megemliteni, miután már elébb mondtuk el véleményünket azon értékről, melylyel Grotius munkája a mai nemzetközi jog szempontjából bir. Grotius követői rendesen ugyan ezen nyomdokon járnak vagy pedig a menekültek jogát teljesen mellőzik. A kérdés akkorában aránylag kevésbbé fontos levén, ez érthető; hisz még az ujabb korban is, midőn a törvény- és jogtudomány minden ága oly jeles vizsgálókra talált, ezen tárgy jóformán elhanyagoltatott. A nemzetközi jog fejtegetői azt mondták, hogy a büntető törvénybe tartozik, a büntető törvény irói meg a nemzetközi jog terére tolták, miként ama Conversationslexicon, mely azt mondja, hogy a tobák nevét vette Tabago szigettől és Tabagonál, hogy nevét a tobáktól nyerte.

Ujabb időben, nevezetesen 1848 óta, roppant mértékben gyarapodott az ebbeli irodalom és a mint az egyes irók a nemzetközi jogot vagy a világjogrendre vagy az államok souveränitására fektették, ugy a büntetési hatalom universalitása vagy territorialitása körül is a legellenkezőbb nézetek merültek fel.

Magától érthető, hogy a világjogrend védőinek az államok kölcsönös segélyadási kötelezettségének formulázásá-

ban legtovább kell menniök. Szerintök tehát elvben minden állam a menekültet vagy megbüntetni vagy kiadni köteles, akár ezen akár más állam jogrendjét sérté meg a menekülő, akár a bel- akár a külföld volt a tett szinhelye, sőt még tovább is mennek, arra kötelezvén az államot, hogy ha az ő területén merénylet készül a másiknak jogrendje ellen, a kivitelnek, mennyire lehet, praeventiv rendszabályok által elejét venni tartozik.

Végezzünk mindenek előtt ezen praeventiói kötelezettséggel. E tárgy véleményünk szerint kizárólag a belső törvényhozás és igazság- szolgáltatás köréhez tartozik. A tettes saját területünkön található, ott van a tett — illetőleg az előkészület szinhelye is és igy az illető állam illetékessége e tekintetben kétségtelen. Tehát csak az a kérdés: valljon ily esetben köteles-e az állam cselekvésre, azaz akadályozási vagy elővigyázati rendszabályok kivitelére vagy sem? Véleményünk szerint itt szemmel kell tartani az erkölcsi és a positiv kötelezettség közti különbséget, melyről föntebb szóltunk. Arról, hogy minden állam erkölcsileg köteleztetik a lehetségest elkövetni, hogy más államnak jogrendje meg ne zavartassék, erről mondom nem lehet kétség, hanem ezen erkölcsi kötelezettségnél meg előbb való azon positiv kötelezettség, miszerint az állam, illetőleg annak kormánya saját törvényeihez tartsa magát.

A szóban álló esetben tehát az állam azt fogja kérdeni: megengedik-e a hazai törvények azt, a mit a másik állam nyugalmának biztositása megkiván, azaz összhangzás vagy ellentét létezik-e az imént emlitett positiv és amaz erkölcsi kötelezettség közt? Ha mind a kettő egymással összefér, azaz ha a más állam iránti erkölcsi kötelezettség egyszersmind hazai törvény-szabta positiv kötelezettség, akkor természetes, hogy az idegen állam követelését teljesiteni, sőt ily követelése nélkül is az ő érdekében megkivántató intéz-

kedésekröl gondoskodni kell. Ha például valamely állam határán berontásra készülö fegyveres csapatok gyülekeznek és azon államnak, melynek területén a gyülhely van, törvényei a kormány által nem engedélyzett fegyveres csoportosulásokat tiltják: akkor a szomszéd államnak e csapatok szétkergetésére irányzott kivánatát teljesiteni kell, sőt, miként mondjuk, a hol a hazai törvény ily határozottan tiltólag szól, ott a külfelszólitás be sem várandó a cselekvésre, mert a mi kötelesség, az marad még akkor is, ha senki sem szólit fel annak teljesitésére. Igy például midön Garibaldi a siciliai expeditiót szervezte, a szárd kormánynak saját országának törvényei szerint kötelessége lett volna azt gátolni, akár történt felszólitás a nápolyi király részéröl, akár nem történt. — Szintoly egyszerü a dolog ott, a hol külállam olyasmi e l l e n szólal fel, a mi a felszólitottnak hazai törvényei szerint meg van engedve vagy oly rendszabályokat követel, miknek teljesitését a hazai törvények tiltják. Itt a felszólitottnak válasza nem lehet más mint határozottan tagadó. Ha például az angol sajtó a franczia császár ellen izgat és ez utóbbi az illető lapok felfüggesztését kivánná, mivel ezeknek izgatásai Francziaország belnyugalmát veszélyeztetik, akkor az angol kormánynak e kivánatot visza kell utasitania, mert az idegen állam iránti erkölcsi kötelezettség alábbvaló a hazai törvény-szabta positiv kötelezettségnél, mely nem engedi meg a sürgetett rendszabály foganatositását.

Ily esetben az engedékenység ne-továbbja az, hogy — méltányosnak itéltetvén az idegen követelés — a hazai törvényhozásnak ez iránybani átalakitására törvényes uton kisérlet tétetik, miként ez például Belgiumban és Szárdiniában az Orsiniféle merénylet után történt.

Ha ily kisérlet meghiusul, miként ezt például Angliában ugyancsak 1858-ban láttuk, akkor az illető kormány

a maga erkölcsi kötelezettségének eleget tett, és további követelésre senkinek sincs joga. Hanem mi történik akkor, ha kül-állam által olyasmi kivántatik, a miről szerződésszerü állapitmány nem létezik és a mit a beltörvények egyenesen nem helyeselnek ugyan, de a mit nem is tiltanak? A felelet itt sem nehéz; itt positiv kötelezettség sem a teljesitésre, sem a visszautasitásra nem létezik, hanem csak erkölcsi; ez utóbbinak teljesitése pedig a felszólitottnak belátásától, szabad akaratjától függ. Miután pedig a souverän államakaratnak czélja mindig az illető állam jólléte, tehát egyedül ez utóbbi lesz itt iránytadó. A kérdés tehát akként fog szólni: engedést vagy ellentállást kiván-e az állam jólléte? lehet-e első esetben viszontszolgálatot várni, a másikban visszatorlástól vagy épen háborutól tartani? Ha például Olaszországtól az kivántatnék, hogy bizonyos menekültek bizonyos helyen ne türessenek, ennek teljesitését a hazai törvény nem parancsolja ugyan, de nem is tiltja és igy az olasz kormánynak joga van, e követelést, ha ez például Franczia ország részéről ered, teljesiteni, és ugyanily követelést, ha például Ausztriától ered, visszautasitani. Midőn a török kormány két év előtt arról panaszkodott Bécsben, hogy lázadó alattvalói az osztrák - délszláv részekből láttatnak el mindenféle hadiszerrel, Ausztria e hadiszerek kivitelét megtiltotta, nem mintha a fényes kapunak ennek követelésére positiv joga lett volna, hanem mivel ily rendszabály Ausztria törvényeivel nem ellenkezett, a bécsi kormányra nézve tehát csak a czélszerüség körül foroghatott a kérdés, e kormány pedig köztudomás szerint azon véleményen van, miszerint Törökország támogatása Ausztria érdekében áll.

A mondottakat összefoglalva: megelőzési vagy akadályozási rendszabályokra csak annyiban létezik positiv kötelezettség, a mennyiben ez a hazai törvényeken vagy törvényes érvénynyel biró szerződéseken alapul; a mi ezen túl

van, az legfölebb erkölcsi kötelezettség teljesitéseként ohajtható, de itt — miként Marquardsen *) helyesen megjegyzi, nem a követelőnek joga, hanem csak a teljesitőnek megadási készsége (das Zugeständniss des Gewährenden) képezheti a közös cselekvés jogalapját. A mely államról tudva van, hogy szorosan ragaszkodik ezen elvekhez, azt a többiek nehezen fogják ostromolni oly követelésekkel, miknek nem - teljesitését előre tudják, ha csak az ultima ratio regum, a háboru által nem erőszakolják, mig ellenben az árbocztalan hajóként elvtelenül ide oda hányatott államok irányában a követeléseknek és nehezteléseknek vége hossza nem leend.

---

*) Asyl und Asylrecht, Staatslexicon. I. kötet 794.

III.

De ha nem csak fenyegető veszély, nem csak készülöben levő, hanem már végrehajtott bünténytől van szó, mi joga van akkor a jogrendjében megsértett államnak, mi kötelessége annak, a melynek területén a tettes ez idő szerint tartózkodik?

A világjogrend védőinek következetessége itt már keményebb próbára tétetik. Szerintök arra köteleztetvén minden állam, miszerint saját közvetlen viszonyain kivül is segitse a jogrend helyreállitását, ha az ő segélyadása e végre nélkülözhetlen — természetes, hogy arra is kötelezik az államot, miszerint, ha a tettes az ő keze alatt van, ezt minden jogsértésért büntesse, melyet ez akár itthon, akár külföldön az idegen állam mint ilyen, vagy ennek egyes alattvalói ellen elkövetett. A büntetés szerintök vagy a hazai törvényszékek által és a hazai törvények szerint történik, ha a tettes a menedéket nyujtó államnak alattvalója, vagy kiszolgáltatás által, ha a tettes vagy a sértett államnak vagy egy harmadiknak alattvalója. Azonban mintha magok éreznék ily átalános kimondás tarthatlanságát, nevezetesen a kiszolgáltatási rendszabály alkalmazását annyiféle záradék, feltétel és kivétel által korlátolják, hogy majd nem azt kell mondanunk, miszerint elméletben a kiszolgáltatás képezi ugyan a szabályt és annak megtagadása a kivételt, mig a gyakorlatban a ki-nem-szolgáltatás majdnem szabálylyá emelkedik, a kiszolgáltatás pedig kivétellé sülyed alá.

Azonban szóljunk először a közvetlen megbüntetésről és jegyezzük fel mindjárt azoknak véleményét is, kik nem a világjogrend, hanem az államok souverän akaratjára fekte-

tik a positiv nemzetközi jogot. Hogy minden állam köteles saját alattvalóját megbüntetni, ha ez az ő területén idegen állam vagy ennek alattvalói ellen oly tettet követ el, melyet a hazai törvény vétkesnek jellemez, arról csak oly kevéssé lehet kétség mint arról, hogy ily esetben egyedül a hazai biróság illetékes, egyedül a hazai törvény iránytadó és hogy a sértett idegen állam minden beavatkozása ki van zárva. Erre nézve tehát a fenemlitett második csoportbeli jogtudók — a világjogrend ellenei és a souveränitási tan védői — is megannyian egy véleményen vannak. De nincsenek ám egy véleményen ugyan ily esetre nézve, ha az illető tett az alattvaló által idegen területen követtetett el, és ha alattvalónk ezen tett elkövetése után ismét hazájába menekül. Ezen kérdésre nézve a másik csoport némely irói a világjogrend védöivel egyetértök abban, miszerint — mihelyt csak maga a tett a hazai törvények szerint vétkes — az állam köteles, büntetlenül hazatért alattvalóját még akkor is megbüntetni, ha a tett idegen területen követtetett el. Mások azonban, nevezetesen, és mondhatjuk majd nem kizárólag, az angolok, élökön a tudós Sir Cornwall Lewis, a büntető törvény legszorosabb értelemben vett territoriálitását védik és igy egyes-egyedül oly büntettet büntetnek meg, mely a megbüntető állam területén követtetett el. Sir Cornwall Lewis ebbeli okoskodása szellemdús és szemkápráztató, de velejében helytelen és komolyabb birálatot ki nem álló. Ő igy elmélkedik: ugyanazon egyén ugyanazon tettért nem állhat két különböző büntetőtörvény alatt; tehát külföldön tartózkodó és ott vétkező alattvalónk is vagy az ottani büntetőtörvény vagy pedig az itthoni alatt áll, — mind a kettő egyszerre nem lehet. De az kétségtelen, hogy minden tettes a hazán kivül elkövetett cselekvényre nézve a tett pillanatában a tett szinhelyének büntető törvénye alattállott, tehát ugyanezen tettre nézve nem állhatott egyszersmind a hazai büntetőtörvény alatt; minthogy pedig itthon csak a

hazai büntetőtörvény irányadó, világos, hogy a mi nem tartozik a hazai büntetőtörvény alá, itthon birói vizsgálat és büntetés tárgya sem lehet. Ez okoskodás hibája a „törvény alatt állás“ kifejezés határozatlanságában rejlik; ha e helyett: „a törvény alatt állni“ ezt tesszük: „vizsgálat, illetőleg büntetés alá vonatni“, akkor azonnal más alakot nyer a bizonyitás és más eredményre is vezet. Akkor t. i. azt kell mondanunk: ugyanazon egyént ugyanazon tettért nem lehet két különböző büntetőtörvény szerint vizsgálat — illetőleg büntetés alá vonni, de az kétségtelen, hogy a ki vétkezett, az minden esetre valamelyik büntetőtörvény szerint megvizsgálandó; tehát a külföldön tartózkodó és ott vétkező alattvalónk is, vagy az ottani büntetőtörvény vagy az itthoni szerint megvizsgálandó, illetőleg megbüntetendő. Bizonyos, hogy a tetthelybeli hatóságnak joga van, ily esetben a maga büntetőtörvényét alkalmazni, de ha ez a tettes hazaszökése miatt lehetetlen volt, akkor az alternativa második része áll, azaz az itthoni törvény alkalmazandó réá és ha ő ezen törvény szerint vétkesnek találtatik, meg kell őt ugyan e hazai törvény szerint büntetni. Ekként Sir Cornwall Lewis okoskodása is — a sophistika teréről a logikáéra állitva — azon általunk is helyesnek tartott nézetre vezet, miszerint az itteni alattvaló itthon megbüntetendő, ha ő — bár a hazai területen kivül — oly tettet követett el, melyet a hazai törvény vétkesnek bélyegez és ha ő ezért a tett szinhelyét magába záró állam által még nincs megbüntetve — Magától érthető, hogy az egész eljárásra nézve is a hazai törvény irányadó, hogy tehát a sértettnek, akár államnak akár egyénnek vagy más erre jogosultnak vádlóként fel kell lépni és hogy az igazság bizonyitását azon alakban helyre kell állitani, miként a hazai törvény kivánja. Az általunk felállitott szabály helyességét igen egyszerü gyakorlati példa által akarjuk még felvilágositani. Valamely állam határán Péter lakik és Pál is, Péter a

hazai területen egy embert meggyilkolt es ezért felakasztatik, Pál negyedórányi távolságban, de már a túlsó állam területén ugyanezt tette, hanem szerencsésen haza menekült és most Sir Cornwall Lewis doctrinája szerint itt egész nyugalommal pipázgathat, mert ő tizenöt perczig, mialatt a gyilkosságot elkövette, „az idegen törvény alatt állott“ és igy ama büntettére nézve nem állitható többé a hazai törvény alá. Minő képtelenség! Érezte ezt Sir Cornwall Lewis maga is és azért a kivételek lehetőségét megengedte, mig más angol jogtudók, nem mervén azt állitani, hogy a bünös büntetlen maradjon és másfelől a büntetési jog territorialitásáról sem akarván lemondani — a következetesség kérlelhetlen hatalma alatt annyira mentek, hogy készek volnának ily esetben még a saját alattvalókat is az idegen államnak kiadni *). Világos, hogy ezen tudósok nem törekszenek elébb a jogeszmére nézve tisztába jöni, és aztán azt vizsgálni, mennyiben felel meg hazai törvényhozásuk amaz eszmének, hanem mindenek előtt saját országuk positiv törvényhozását veszik szemügyre, melyet minden áron igazolni akarnak, aztán pedig akként idomitják jogeszméiket, hogy a brit törvényhozással össze ne ütközzenek — a mi, mellesleg mondva, nagyon hazafias, de épen nem juristai eljárás.

Ha e szerint a territorialitási elv már magában véve, azaz elméletileg is tarthatlan, a mai viszonyok közt még gyakorlati okok is hatalmasan szólnak ellene. Ezen elv és a rá épitett brit törvények régibb időből származnak, a midőn a közlekedési eszközök hiányossága nem tette valószinűvé, hogy a büntevő elillanhasson, mielőtt az állam, melynek területén a tett történt, kézrekerithette volna. Akkor, a

*) Az 1795. és 1842. Északamerikával kötött kiszolgáltatási szerződésekben csakugyan a brit alattvalók javára sem tétetett kivétel.

midőn naponként csak egy pár nehézkes postakocsi döczögött a határon át, könnyü volt szigoru rendőri intézkedések által az utasokat ellenőrizni és a menekvőket feltartóztatni, és akkor csakugyan némi joggal róhattuk fel hibául valamely államnak, ha a büntevő észrevétlenül elosonhatott. Hanem ma, midőn a közlekedési eszközök számra és gyorsaságra nézve oly bámulatos elömeneteleket tettek, midőn óránként ezren még ezren repülnek át minden ország határain, ma, midőn épen ezen körülményeknél fogva még a legfélénkebb államok is kénytelenek voltak az utlevélfaggatással felhagyni, ma sok esetben csakugyan lehetetlen az elszökésnek elejét venni. A gőz-jármű és villanysodrony, az igaz, az üldöző államnak is rendelkezésére áll, utól is éri ez a bűnöst, de rendesen már idegen területen, a hol az innenső hatalom megszünt. A territorialitás elve szerint pedig ama büntevőt az idegen területen nem lehetvén megbüntetni, az innensőn pedig azért nem, mert a német példabeszéd szerint, „die Nürnberger hängen keinen, wenn sie ihn nicht haben“, a bűnös büntetlen maradna, mihelyt az ország határán túljutnia sikerült. Ez oly tan, melynek elfogadásától alkalmasint a brit jogtudók is vonakodnának. Ha pedig ezek néha- néha saját alattvalóikat is az idegen államnak ki akarnák adatni, ez ellen nagyon nyomatékos kifogások tehetők. Minden alattvaló mintegy szerződésre lépett azon államtársasággal, melynek ő tagja és e viszonyból nem csak kötelességek, hanem jogok is háramlanak rá; ő arra kötelezi magát, hogy állama törvényeit tiszteletben tartandja, de joga is van azt követelni, hogy épen csak ezen hazai törvények alkalmaztassanak rá, a meddig a haza határain belül tartózkodik. Ha ideiglen e területet elhagyja, persze le kell mondania egyidőre ezen jogról is, mert saját államának törvényei a határon tul nem érvényesithetők, de ha honpolgári minőségéről végképen le nem mondott, a visszatérés pillanatában

megszünik reá nézve a külföldi törvény hatása és ő ismét honpolgári jogaiba lép, tehát azon jogba is, hogy csak saját hazája törvényei alkalmaztassanak reá. Őt e jogtól megfosztani és idegen államnak kiadni, hogy ez a maga törvényeit alkalmazza reá, tehát nyilt igazságtalanság volna, melyen még az által sem segithetni, hogy például a kiszolgáltató állam elébb saját törvényei szerint itéli meg azt, valljon van-e ok a kiszolgáltatásra, mert épen ez által találna aztán helyt azon dualismus, melyet Sir Cornwall Lewis korhol, t. i. ugyanazon egyénnek ugyanazon tettére kétféle törvény alkalmaztatnék, elöszőr a hazai, mely szerint a kiszolgáltatás, aztán a külföldi, mely szerint a megbüntetés történik.

Mihelyt azonban a saját alattvalók kiszolgáltatása elvettetik, másfelől pedig azon erkölcstelen elv sem fogadtatik el, hogy a bünös büntetlen marad, mihelyt a jogsértés szinhelyének állami határain túl lépett, nem marad egyéb választás mint azon elvnek elfogadása, hogy hazánkfiainak oly büntetteire is, melyek saját határainkon kivül követettek el, saját törvényszékeink által és saját törvényeink szerint büntetést kell rónunk, mihelyt mind a vád bejelentése mind a bizonyitékok elöhozása és a vétkesség kideritése saját törvényeink-szabta módon teljesitve lön.

IV.

Áttérünk most azon esetre, a midőn a tettes saját területünkön tartózkodik ugyan, de nem a mi alattvalónk.

Hogy ezt büntetés éri, ha a mi területünkön bárki ellen olyasmit követ el, a mit hazai törvényeink tiltanak és hogy e büntetésnél kizárólag e hazai törvények alkalmazandók, az semmi bizonyitásra nem szorul. Nem oly egyszerű azonban a dolog, ha a területünkön mulató külföldi vétkes tettének szinhelye a külföld volt. A fentebb elemezett átalános elvekből könnyen kitalálható, hogy az universalisták itt is büntetésre, illetőleg kiadásra szavaznak, a territorialisták pedig az ellenkezőre. Az utóbbiakat mindazáltal zavarba ejti azon kérdés, valljon mi történjék, ha a menekült által külföldön magának a menedéket nyujtó államnak vagy ennek alattvalóinak jogai lettek megsértve? A territorialistak itt azon absurdumra jutnak, hogy — a külföldön elkövetett vétket elvileg nem büntethetvén, — még a saját államuk vagy ennek alattvalói ellen vétkezőt és aztán hozzájuk menekülőt felelősségre sem vonhatják, a mit más államok eo ipso nem tehetnek, mert a tettes nincs náluk. E kényes kérdés elől azzal térnek ki, hogy ily esetek előfordulását „valószinütlenek“ mondják.

Átalában véve nem valószinü ugyan, hogy a külföldön vétkező épen annál fog menedéket keresni, a ki ellen vétkezett, de az eset képzelhető, főleg ha a tettes tudja, hogy az illető országban a territorialitás elve szerint büntetés nem érheti. A mi elvünk, mely egész értekezésünk delejtűjét képezi, az, hogy minden állam nem csak jogosult, hanem köteles is, a jog tekintélyét saját területén fentartani, természetesen a saját törvenyei-szabta korlátok közt. Ha tehát az ő

vagy alattvalóinak jogai megsértettek, akkor a megbüntetés nem csak jogában, hanem kötelességében is áll. Továbbá senki sem tagadja, hogy az idegen, mig a mi területünkön tartózkodik, a mi törvényeinknek is alá van vetve. E szerint a büntetési jog és kötelesség magára a tárgyra, az illetékesség pedig a személyre nézve minden kétségen kivül áll és igy bizton állitható, miszerint teljes jogunk van, a területünkön mulató külföldit megbüntetni, ha a törvényeink által követett alakban bizonyitható, miszerint ezen idegen, külföldön, oly tettet követett el, mely államunk vagy egyes alattvalónk jogait megsérté és ha még nincs lefolyva a törvényeink által megállápitott elévülési határidő. A kik ellenkezőt állitanak, miként például Anglia, azok azon furcsa helyzetbe jutnak, hogy saját alattvalóik irányában szigorubbak, mind az idegen iránt. Saját alattvalóira nézve Anglia kivételeket tesz a territorialitási elv alkalmazásában, mert egyes parl. actákban például VIII. Henrik 33 caput 23., ugyanez 35. caput 2.; III. György 43. cap. 116. sect. 6; IV. György 9 caput 21 és 83.; Victoria 17 és 18 c. 104 sect. 267 azt határozta, hogy bizonyos vétkek, például felségárulás, gyilkosság, ölés, kétnejüség stb. még akkor is megbüntetendők, ha angol alattvaló által külföldön követtettek el és Sir R. Peel 1829-diki consolidating actja ez esetekre nézve határozottan kimondá a rendes törvényszékek illetékességét. Midőn tehát ez által el lőn ismerve, hogy a közerkölcsiség érdekében meg nem engedhető, miszerint ily büntevők bántatlanul sétálhassanak brit földön, habár egyebütt vétkeztek, — midőn továbbá a brit földön vétkező idegenek megbüntetése mutatja, hogy e tekintetben alattvalók és nem-alattvalók közt nem tétetik különbség — valóban meg nem fogható, miképen indokolható az, hogy az idegen gonosztevő, ki Nagybritannia vagy ennek alattvalóinak jogait külföldön megsérté és aztan brit földre menekül, büntetlen maradjon?

Már most még csak egy kérdés marad — az igaz, a legkényesebb — t. i. valljon mi történjék azzal, a ki külföldön külállam vagy ennek alattvalói ellen vétkezett és mielőtt az ottani törvényszékek utolérhették, a mi területünkre menekült? Ez azon kérdés, mely nevezetesen 1848 óta leggyakrabban felmerült és melyre nézve legeltérőbbek a különböző államok és a legtekintélyesb jogtudók nézetei.

Ránk nézve a felelet alig lehet kétséges, ha ismét azon elvre támaszkodunk, miszerint minden állam a jog tekintélyének saját területéni fentartására köteles és igy nem türheti oly embernek büntetlen, maradását, kire rá bizonyul, hogy oly elvek ellen vétkezett, miket saját törvényünk is szenteknek állit és miknek megsértéseért saját alattvalóinkat csakugyan megbüntetnők. Mily károsan hatna saját alattvalóink jogérzületére — pedig ez minden rendezett államnak talpköve — mily károsan hatna saját alattvalóink jogérzületére az, hogy oly tettnek elkövetője, melyért az állam a maga alattvalóit vagyonuk egy részétől, szabadságuktól vagy talán még életöktől is megfosztaná, hogy ily tett elkövetője békén élvezi itt mind ezen földi javakat és hogy ez élvezetben épen a mi államunk oltalmazza, és hogy ezen oltalom vonja ki a büntevőt az érdemelt büntetés alól? A dolog lényegére nézve tehát csak egy vélemény lehet t. i. az, hogy a közerkölcs ellen irányzott és minden civilizált állam törvényhozása által egyaránt kárhoztatott közönséges büntett elkövetőjének lakolnia kell. E szerint csak az a kérdés: ki által és mi módon történjék a megbüntetés? És itt áll be az emlitett vélemény-különbség.

A világjogrend védői — élükön Mohl Robert — azt állitják, miszerint a hozzánk menekült aljas gonosztevőt, ki nem saját alattvalónk, a megsértett állam kezébe szolgáltatni positiv kötelességünk. Hanem ezen elv alkalmazására nézve annyi a záradék, feltétel, kivétel, hogy ez — miként már

mondtuk — sulyos kételyeket támaszt maga az elv helyessége iránt. A kiszolgáltatásnak első feltétele Mohl szerint az, hogy a menekült ellen szóló és az illetékes hazai törvényszék által kibocsátott elfogatási parancs, vádhatározat vagy épen contumatiális itélet mutattassék elő. Már miért? Nyilván azért, mert Mohl elismeri, hogy minden államnak jogában áll, az idegennek menedéket adni vagy nem adni, de ha adta, bizonyos oltalmazási kötelezettséget is vállalt a menekült irányában, ki itt talán uj tüzhelyet alkotott magának és kinek alig megalapitott anyagi lételét nem lehet sulyos ok nélkül felforgatni vagy épen megsemmisiteni. De ha ez a czél, akkor a fentebbi elővigyázat annak elérésére épen nem elégséges. Kiki tudja, mily könnyü bizonyos államokban elfogatási parancsot kieszközölni, kiki tudja, hogy a vádhatározat feltevései és következtetései a végtárgyalás által gyakran egytől egyig felforgattatnak, sőt hogy még a contumatiális itélet is a juridikai bizonyitás egyik főkelléke — a vádlott vallomása — nélkül szükölködik. Ha tehát a kiszolgáltatásra kész állam nem csak pro forma, hanem valósággal kivánja a maga lelkiismeretét megnyugtatni az iránt, hogy a kiszolgáltatás által csakugyan nem követ el igazságtalanságot egy ártatlan irányában, akkor kivánnia kellene az acták előterjesztését, idéznie kellene a vádlottat, hogy ez az ellene emelt vád tárgyában nyilatkozzék; mind ezt pedig saját törvényszékei által és saját törvényei szerint kellene végeztetnie. De ha ezek már annyit bajlódnak az ügygyel és ha végre magok is alaposnak találják a vádat, minek aztán a kiszolgáltatás? miért ne lehetne az egész perfolyamatot, az itélethozást és büntetést bezárólag, saját törvényszékeinkre bizni, miután a fődolog csak az, hogy a bünös lakoljon, de nem, hogy épen ezen vagy azon törvény szerint lakoljon!

Dehogy is! — lehetne erre mondani — ezek a törvényszékek a magok, nem pedig a sértett állam törvényei

szerint itélnének, pedig ez utóbbiak alkalmazandók a tettesre. Lássuk! Itt háromeset lehetséges: a kiszolgáltatást követelő állam törvényhozása a szóban álló esetre nézve vagy egyforma a miénkkel, vagy enyhébb, vagy szigoruabb. Ha egyforma, akkor ugyis mindegy, hol hozatik az itélet. Ha enyhébb, akkor a vádlott maga fogja kivánni, hogy hazai birósága elé állittassék és akkor amugy is megszünik a kiszolgáltató állam minden felelössége. Tehát csak azon eset maradna még, hogy a kiszolgáltatást kivánó állam ebbeli törvényhozása szigoruabb a kiszolgáltató államénál. Hanem ily esetben még Mohl sem meri ajánlani a feltétlen kiszolgáltatást, söt ennek szerinte épen nem lehet helye oly bünöknél, mikre a kiszolgáltatást kivánó államban „kegyetlen" (grausam) büntetés van szabva. Kegyetlen? Mily határozatlan kifejezés! Mi a kegyetlen? Ha másutt ötévi börtön van szabva oly bünre, melyre mi legfölebb egy évi börtönt rovunk, nem kegyetlen-e a mi fogalmaink szerint ama másik állam törvényhozása? Ki fogja itt a határt megjelölni? És aztán ha Mohl azt állitja, miszerint a megbüntetés joga csakugyan ama másik államot illeti, ki jogosit fel bennünket, amannak törvényhozását birálgatni? A mi saját jogfogalmaink hatása nem terjedhet saját államterületünkön tul. Mihelyt megengedjük, hogy a büntetésnek idegen területen kell történnie, a mi jogfogalmaink megszünnek sinormértékül szolgálni, tehát vagy nem szolgáltatjuk ki a büntevöt, hanem magunk lakoltatjuk, vagy ha kiszolgáltatjuk, nem tehetnénk kifogást a másik állam törvényeinek alkalmazása ellen. Mohl maga is érzi tanának e hiányosságát és a „kegyetlen" szó ruganyosságát; azért azt javasolja, hogy legjobb, a kiszolgáltatást maga után vonó büntetteket az ebbeli szerződésekben egyenkint elősorolni és azokat kizárni, miket a másikállam „kegyetlenül" szokott megbüntetni. Elnézve az imént emlitett elvies kifogástól, mily bajos ily lajstrom készitése, melynek azonkivül mindannyiszor

módosulnia kell, valahányszor a másik állam törvényhozásában valami változás történik! Utóbb még ezen kimondását is megbánja Mohl, azt mondván, hogy még jobb, ha külön szerződés utján köttetik ki, miszerint az általunk kiszolgáltatott bünösre ama kegyetlen büntetés ne alkalmaztassék. Mily furcsa követelés! Azt tehát megengedjük, hogy a másik állam a kiszolgáltatott büntevőt megbüntesse, de azt nem engedjük meg, hogy a maga törvénye-szabta büntetést alkalmazza rá, de hát melyiket? Egészen önkényszerüen és semmi törvényre nem támaszkodva járjon-e el? Vagy pedig kétféle büntetést szabjon-e ugyanazon vétségre, egyet az otthon kézrekeritett, a másikat pedig a neki átszolgáltatott büntevők számára? És ha tiz állammal szerződik, miknek mindegyike más-más jognézletekkel bir és igy a kegyetlenséget is más-más mértékkel méri, tizféle büntetési fokot állapitson-e ugyanazon bün számára? És végre miképen indokolható az, hogy két hasonfoku büntevő közül, keményebben kell lakolnia annak, a ki otthon maradt, mint annak, a ki megszökött és csak idegen állam segélyével és nagy ügygyel bajjal kerittetett kézre? Ily képtelenségekre vetemednek a világjogrend védői!

Harmadszor azt a feltételt szabja Mohl, hogy a kiszolgáltató államnak vagy szerződésszerü megállapitás vagy külön nyilatkozat utján biztositania kell magát arra nézve, hogy a kiadott egyén épen csak a kiszolgáltatási követelésben megjelölt bünért fog kérdőre vonatni és nem másért. Tekintsük e feltételt a gyakorlati oldalról, hogy jogtalanságát és kivihetlenségét, tehát teljes értéktelenségét kimutassuk Bizonyos menekült büntevőnek kiadatása kivántatik, mert egyik rokonának halála után ennek pénzét ellopta. A büntevő kiadatik, de — Mohl kivánata szerint — csak is e lopás miatt lehet őt kérdőre vonni. A vizsgálat alatt azonban kiderül, hogy nem csak lopást követett el, hanem előbb ama rokonát megmér-

gezte. És ily esetben a kiszolgáltatott egyénben csak a tolvajt lehetne kérdőre vonni, de a gyilkost nem? Vagy talán a kiszolgáltató államtól e végre külön engedelmet kell kérni? Nem hisszük, hogy józan eszü ember erre igennel felelhetne. Ujra látjuk itt, mily sántikáló az egész elmélet és hogy itt non datur tertium, azaz vagy magunk birálkodunk az illető büntevő felett vagy pedig végképen és feltétlenül hazai hatóságának hatalma alá helyezzük vissza. Ha ez utóbbit nem akarjuk (pedig, miként mondtuk, a feltétlen kiszolgáltatást még a világjogrend védői sem akarják), akkor nem marad más választás, mint hogy a menedéket nyujtó állam maga vállalja magára a birói tisztet. — Vegyünk más esetet! Forradalom után egyik fölázadó valami pénztárral megszökött; a másik állam kiadja a tolvajt, azon kikötéssel, hogy épen csak a lopásért szabad őt elitélni. De az ujkori büntető törvényekben rendesen igen tág keretje van a büntetési mértéknek; a lopásra teszem 1 egész ötévi börtön van szabva. Valljon a kiszolgáltató állam tehet-e kifogást az ellen, ha a kiszolgáltatott egyént, azon — habár nyiltan ki nem mondott — okból, mivelő egyszersmind politikailag terhelve van, a maximumra azaz 5 évre itélik el, mig más körülmények közt talán még a minimum alá mentek volna?

Nem illusorius-e az az egész kikötés? Végre még azon esetben is, ha a megbüntető állam nyiltan szegné meg a kikötést és ugyan ezen egyént politikai szerepeért 20 évi börtönre itélné el, fog-e a kiszolgáltató állam száz eset közül akár csak egyben is ezen szegény ördög kedveért háborut kezdeni?

Tehát ha a menedéket nyujtó állam csakugyan valami kötelességet ismer el a menekült irányában, valljon megnyugtatva érezheti-e magát az ilyen semmit sem érő kikötések által?

Midőn e szerint Mohl és társai egyfelől az ugynevezett

világjogrend fentartása érdekében elvileg minden közönséges büntevő kiszolgáltatására kötelezik a menedéket nyujtó államot, másfelől pedig ugyanezen államot jogosultnak állitják oly segély megtagadására, mely által más állam kegyetlen, tehát tárgyilag jogosulatlan cselekvényre képesittetik vagy oly követelés visszautasitására, melynek teljesitése által saját alattvalóinknak jogérzületét megbántanók, azoknak tiszteletét elvesztenök: ez, miként kimutattuk, oly ellenmondásokra, sőt képtelenségekre vezet, mik az egész tan hasznavehetlenségét bizonyitják.

Aránylag — de épen csak aránylag helyesebb és a gyakorlatban mindenesetre jobban használható a jogtudók más csoportjának rendszere. Ezek azt mondják: minden államnak souveränitásánál fogva joga van az idegent türni vagy nem türni, azaz kiutasitani. — Ez ellen semmi kifogásunk; de ők, tovább menve, azt mondják, hogy minden állam jogositva van, külön szerződés által arra is kötelezni magát, hogy a menekülőt nem csak kiutasitja, hanem egyszersmind bizonyos állam kezébe szolgáltatja, csakhogy e kiszolgáltatási jog szerintök nem átalános elven, hanem a kiszolgáltatási szerződéseken alapul; „das Recht der Auslieferung ist das Recht der Auslieferungsverträge“ mondja Marquardsen és e tételhez hozzá kell szólnunk. Ha ő csak azt akarja mondani, miszerint a kiszolgáltatási kötelezettség egyedül a szerződéseken alapul, azaz hogy ily átalános kötelezettség nem létezik, hanem csak ott, a hol ezt valamely állam másnak irányában külön szerződés által vállalta el, — ha ezt mondja, mi is egyetértünk vele, mert az államoknak nem csak erkölcsi, hanem positiv nemzetközi kötelességeit mi is — a hazai törvényeken kivül — a szerződésekre alapitjuk; de tiltakoznunk kellene mindenek előtt az ellen, ha az efféle szerződésekből valami átalános nemzetközi jogelv, „das Recht der Auslieferung“ akarna levonatni. Először is bajos dolog az, külön szerződésekből áta-

lános jogelveket származtatni, mert miként már Zouch, az angol admiralitási főtörvényszék egyik birája és az oxfordi egyetemnél a római jog tanára, 1651ben megjelent munkájában („Juris et judicii fecialis, sive juris inter gentes et quaestionum de eodem explicatio") helyesen monda: „non satis constat, an quod illi pacti sunt, sit habendum pro jure publico, an pro exceptione, qua a jure publico diversi sunt; in variis pactis et antiquioribus et recentioribus id adeo saepe est incertum, ut ex solis pactis, non consulta ratione, de jure gentium pronunciare periculosum est." Sőt épen a külön szerződés létele mutatja, hogy az általa megállapitott jogok és kötelességek — legalább positiv alakban — átalánosságban nem léteztek, vagy legalább nem ismertettek el mind a két rész által a szerződés létezése előtt, különben megállapitásukra nem kellett volna szerződés. Annyi mindazáltal áll, hogy a szerződések legalább a szerződő feleket kötelezik, habár átalános jogszabály, átalános nemzetközi jog nem származtatható belőlük. Csak az a feltétel, hogy a szerződő felek a szerződésre jogositva is voltak. Erre ez esetben az államok souveränitása még nem elegendő, mert a kiszolgáltatási szerződéseket illetőleg, meg kell fontolni, hogy itt tulajdonképen de jure tertii t. i. a menekültnek jogáról van szó, mely a kiszolgáltatás által megsértetik, miután — miként mondtuk — az idegen állam a menedék megtagadására vagy, ha már megadta, annak felmondására, azaz a kiutasitásra van jogositva, de nem arra, hogy a menekült felett oly jogot gyakoroljon, melylyel saját alattvalója irányában nem bir. A kiszolgáltatási jogot tehát véleményem szerint a kiszolgáltatási szerződésekből sem lehet a priori, átalánosan és elvileg származtatni, hanem legfölebb — ha ugy szabad mondani — a posteriori; t. i. föl kell tenni, hogy a menekülő azon államnak, a hová menekül, törvényeit és szerződésszerü kötelezettségeit ismeri, tehát azt is, hogy ez állam

arra kötelezte magát, miszerint bizonyos esetekben a hozzá menekülő vétkeseket kiadja. A ki ennek daczára is ezen állam területére menekül, az mintegy hallgatva veti magát alája a menedékjog ama szerződésszerü korlátoltatásának és az esetleges kiszolgáltatásnak, miután scienti et volenti non fit injuria.

A világjogrend eszméjét visszautasitó jogtudók többsége ez okokból a kiszolgáltatásra nézve átalános positiv kötelezettséget nem ismer el, hanem azt tartja, hogy a kiszolgáltatás az államszerződésektől, azon kivül pedig a menedéket nyujtó állam lelkiismeretétől és politikai belátásától függ, más szóval: az idegen gonosztevő kiszolgáltatása csak ott positiv kötelesség, a hol erre vonatkozó szerződés létezik, egyébként legfölebb erkölcsi kötelesség. Ezzel mi is egyetértenénk, ha a kiszolgáltatás átalában az egyetlen mód volna, mely által a bünténynek büntetlen-maradása gátolható; de ez véleményünk szerint nem áll, és mi részünkről nem csak lehetségesnek, hanem kivánatosnak is tartjuk, hogy a kiszolgáltatást végképen és elvileg mellőzvén, a büntetés a menedéket nyujtó államra bizassék. Rotteck *) is ezen vélemény felé hajlik, ő a kiszolgáltatást csak akkor helyesli, ha a menedéket nyujtó állam nem vállalja magára a megbüntetést, „was jedenfalls das sicherste ist, denn niemals kann man völlig davon versichert sein, dass dem Auszuliefernden, der nun doch schon unserem Schutze sich unterwarf, und von dessen wirklicher Schuld wir noch keinen genügenden Beweis haben, von Seite des ihm verfolgenden Staates kein Unrecht, keine grundlose Verurtheilung, keine ungebührlich harte Behandlung widerfahren werde.“ Látni való, hogy ez utóbbi aggodalom majd nem átalános minden felvilágosult irónál és annál alaposabb, mennél nagyobb az

*) Staatslexikon II — 40 l.

egyes államok törvényhozása közti különbség. Azon elővigyázati rendszabályok, miket Mohl a menekült érdekében ajánl, miként tüzetesen kimutattuk, részben elégtelenek, részben épen kivihetlenek; aztán ezen elővigyázati intézkedéseknek annál számosabbaknak és bonyolultabbaknak kellene lenniök, mennél szabadabb elvü a kiszolgáltató államnak péld. Belgiumnak, Angliának stb. törvényhozása — oly számosoknak és bonyolultaknak, hogy mindenesetre egyszerübb, ha az illető állam az egész per tárgyalását, az itélet hozását és végrehajtását is bezárólág, magára vállalja. — Ezt a menekült iránti igazságosság kivánja mindaddig, mig a törvényhozás különbsége tart. Ha pedig a civilizátió e különbségeket lassankint ki fogja küszöbölni, akkor majd legalább az egyszerüsités érdeke fog a mi inditványunk mellett szólni.

V.

Értekezésem vége felé sietvén, még csak az ugynevezett politikai menekültekről kell szólnom és mindenek előtt azt igazolnom, hogy ámbár juristai lelkiismeretem a közönséges és politikai bünök különválasztása ellen fellázad, e különválasztást mindazáltal nekem is el kell fogadnom. Ugyanis azon véleményen vagyok, hogy a politikainak nevezett bünkathegoriát a politika csempészte be a jogtanba, hogy bünnek bélyegezhessen olyasmit is, a mi voltaképen és juridikai fogalmak szerint nem az. Kimagyarázom magamat! Eszem ágában sincs azon esztelen állitást koczkáztatni, miszerint az államnak oltalomra nincs szüksége, önvédelemre nincs joga. E szükséget ugy miként e jogot elismerjük az egyénre, a családra, a társaságra nézve, hogy tagadhatnók azt oly üdvös és szükséges intézményre nézve, a milyen az állam?

Ha az emberek állami társulatba egyesülnek, hogy bizonyos áldozatok árán bizonyos jogokat biztositsanak magoknak, hogy közös érdeköket, előnyüket mozditsák elő, akkor lehetetlen akár szükséges voltát, akár jogosultságát tagadni annak, miszerint ama czél meghiusitására irányzott törekvések gátoltassanak és a hol ez nem sikerült, a vétkezők utólag büntetés alá vonassanak.

E végre azonban nem szükséges, valami uj elméletet alakitani, hanem a bün átalános definitiója tökéletesen elegendő volna arra, hogy az állam elleni vétkeket is alája foglalhatni, hanem természetesen csak a fentebbi értelmezés szerintieket, azaz oly vétkes tetteket, melyek az állam lételének czélja, az összes polgárok közös jogai és érdekei ellen vannak irányozva. Ez volna az átalános elmélet, melynek helyessége ellen lehe-

tetlen kifogást tenni és mely e szerint az ugy nevezett közönséges és politikai büntettek közt elvileg nem tehetne különbséget. De midőn ez elmélet alkalmazásáról van szó, mindenek előtt szabatosan volna megállapitandó, mi az állam czélja, mik a polgárok közös jogai és valódi érdekei és — itt a bökkenő, mert erre nézve minden politikai párt más más véleményen van, mindegyik az állam jóllétét, érdekét jelszóként tüzi a maga zászlajára; mindegyik hajlandó a maga ellenlábasát az állam ellenségének tartani. Oly felsőbb hatóság pedig, mely ezen eltérő nézetek közt az egyedül helyesnek megjelölésére képes és illetékes volna, nem létezik, még ott sem a hol például a képviseleti rendszer a fejlettség igen magas fokán áll. Annak eldöntését, valljon bün-e a gyilkosság, az orzás, a fertőztetés, bátran lehet a törvényhozás tényezőire bizni, mert e tekintetben civilizált nemzetnél nincs és nem lehet vélemény-különbség, itt megrendithetlen és átalános erkölcsi elvek döntenek; de ugynevezett politikai dolgokban — mondjuk ki nyiltan — senkisem mondható elfogulatlannak; e téren nincs megtámadhatlan dogma, hanem itt többé kevésbbé csak pártelvekről lehet szó. Hogy a törvényhozásban most épen ez vagy ama párt bir tulsulylyal, az még korántsem nyujt apodiktikus bizonyosságot arról, miszerint az ellenfél véleménye helytelen és hogy az ő elveinek és nézeteinek érvényesitésére irányzott törekvés — bün! E téren a kormány nézete sem döntő, mert a kormányon álló emberek szintén csak emberek, és emberi gyöngéknek, tévedéseknek, szenvedélyeknek alávetvék. Igy senkiről sem mondhatván, hogy ő az egyedül idvezitő állambölcseség szerencsés birtokosa, szorosan politikai téren (a netalán politikai okokból elkövetett közönséges büntetteket ide nem értve) semmi feltétlen érvényü criterium nincs annak szabatositására, mi bün, mi nem? A mit az egyes országok törvényhozása e tekintetben állapit, az csak az

épen akkor hatalmon levö pártnézetek tükröződése és hónap alaposan módosulhat, ha ismét más pártnak sikerül felülvergödni. Ismétlem, hogy itt oly tettekről nincs szó, melyek a politika czégje alatt követtetnek el ugyan, hanem valósággal közönséges bünt képeznek. Igy például közönséges bünt követ el az, a ki az uralkodó élete ellen tör, sőt ily tett a közönségesnél keményebb büntetés alá esik — a megtámadott személynek köztiszteletben állása, az állam szempontjábóli fontossága sulyosbitó körülményül szolgálván. Közönséges bünt követ el, a ki — bármily czél elérésére — a pórnépet felláziija, hogy a vagyonosbak házait felgyujtsa, azoknak tulajdonát elrabolja; — ily tettek megbüntetése a közönséges büntetőtörvény szerint is tökéletesen lehetséges. Ugyanez mondható például azon esetről is, ha valaki egy miniszterről, hivatalos működésére nézve, becstelenitő dolgokat állit, miket bizonyitani nem képes; a becsületsértési per itt könnyen keresztülvihető és a sértettnek nyilvános állása legfölebb nehezitő körülményül szolgál. De már azt nem látom át, miért kelljen például a büntető törvény külön határozmányai által minden, tehát még az alapos megtámadás ellen is védni egy miniszpolitikai működését, melynek helytelenségét kimutatni nem csak jogunk, hanem kötelességünk is, mert épen ily állásu férfi tévedései sokkal kártékonyabbak, mint valami magán emberéi. Egynémely bünt. törv. könyv itt a büntett jellemzésére azon furcsa kifejezést használja „zu Hass und Verachtung aufreitzen“ és e törvény talán a legjobb szándoku birálatra is alkalmazható. Pedig itt csak kettő lehetséges. vagy nincs igaza a birálónak és akkor a megbirált ellen sem gyülöletet sem megvetést nem gerjeszthet, hanem legfölebb önmagára vonja a közvélemény roszalását — vagy igaza van és a megbirált államférfi csakugyan helytelenül cselekedett; gyülöletnek vagy megvetésnek azonban itt csak akkor leend helye, ha a tévedő a maga hibáját átlátni és jóvátenni vonakodik, de

akkor nem a birálat gerjeszti e gyülöletet vagy megvetést, hanem a megbiráltnak konoksága.

E példák talán elegendök annak kimutatására, hogy külön politikai bünkathegoria felállitására a jogtudományban semmi alapos ok nincs, hogy azonban a positiv törvényhozás terén politikai okokból tétetik ily különbség, persze minden sziláud tudományos határok nélkül.

De ha már az elmélet nem nyujt biztos támpontokat annak megitélésére, valljon politikai szempontból mi bün, mi nem, a gyakorlat még kevésbbé szolgáltat erre utmutatást és legfölebb azon furcsa tanra vezet, hogy egyedül a siker határoz a tett bünös vagy nem-bünös volta felett. 1830-tól 1848-ig például Francziaországban a juliusi monarchia csak oly jogosult volt, mint közvetlenül 1848 után a köztársaság és mégis ugyanazon férfi, a ki Lajos Fülöp alatt a kormány ellen lázitott és ezért büntevőként tömlöczbe vettetett, 1850 után, midőn a köztársasági kormányt megbuktatá, Francziaország uralkodójának ismertetett el és Europa legitim fejedelmei szoritottak vele kezet. Jogtani szempontból mi különbség van a boulognei és strassburgi merénylet és a decemberi államcsiny közt? Épen nincs! De ama merényletek nem sikerültek, az államcsiny pedig sikerült, voilà tout! Ha az utóbbi sem sikerül, Bonaparte Lajosra alkalmasint harmadszor is rá sütötték volna a politikai büntevő bélyegét. A ki ma nyilvánosság előtt akár csak oly nézeteket merne védelmezni, a mikért 16 év előtt egyfelől talán pecsovicsnak és hyperloyálisnak gunyolták, másfelől pedig valami rendjellel diszitették volna, az ma a közcsendhaboritás vádja alá állittatnék és mint büntevő alkalmasint el is itéltetnék. — A másik ellenben, a ki elébb éveken át mint politikai bünös tartatott fogságban, az később a legfőbb méltóságra emelkedhetik. Hol végződik itt a jog és hol kezdődik az önkény? Pedig abban áll a jognak világhóditó ereje, hogy jog marad az, minden körülmények közt és

valljon jog-e az, a minek megsértése egyszer nagy bün, melyért tömlöczben kell lakolni, másszor meg nagy érdem, mely a földi hatalom legmagasb polczai felé nyit utat?

És mit tart a közvélemény az ugynevezett politikai bünökről? Ha az ily bün miatt elitélt, megtört testtel, ősz hajjal és a szenvedés barázdáival arczán hazatér, talán megvetéssel, belső borzadással fordul el tőle a társadalom, miként az aljas büntevővel teszi? Vannak ugyan oly törvényhozások, melyek még a politikai bün miatt elitéltre is a becstelenség bélyegét sütik, de valljon becstelennek tartják-e őt saját polgártársai, sőt még a más véleményen levők is mást látnak-e benne, mint legyőzött ellenséget, ki, ha már nem rokonszenvökre, de legalább tiszteletökre érdemes, mert meggyőződéseért még szenvedni is tudott?

Foglaljuk össze az imént mondottakat: a politikai büntett fogalma átalánosan érvényes alakban jogtudományilag nincs megállapitva, sőt meg sem állapitható: láttuk, hogy az nem csak minden egyes államban különböző, hanem még ugyanazon államban is változik a politikai viszonyok változásával, láttuk nem egy gyakorlati példáját azon eszmezavarnak, mely e téren uralkodik, láttuk végre azt is, hogy az átalános jogérzület korántsem érzi magát ily tettek által akként megsértve, miként például ugynevezett aljas büncselekvény által.

Ha ezzel szembe állitjuk azon tüzetesen fejtegetett elveket, miknél fogva minden állam csak arra köteles, miszerint saját polgárainak jogérzületét ne rendittesse meg az által, hogy az általuk is annak elismert valódi bünt büntetlenül hagyja, és hogy a területére menekült valódi bünösnek büntetlen maradásához hozzá ne járuljon: akkor önkényt áll elő azon kötvekeztetés, miszerint az államnak sem kötelessége sem joga nem lehet oly menekvőt megbüntetni, ki idegen állam által, ez ellen elkövetett tisztán politikai vétek miatt üldöztetik, ha csak e politikai vétekkel az átalános erkölcsöt

sértő oly tett nem párosul, mely még a menedéket nyujtó állam törvényei szerint is vétkes. Miután pedig a kiszolgáltatás szintén csak közvetett módja a büntetésnek, tehát a politikai menekültek kiszolgáltatásáról sem lehet szó.

Mily képtelenség volna az, ha valamely állam saját törvényhozása által arra kötelezné magát, miszerint minden idegen állam intézményeit oltalmazandja és annak megtámadóit megbünteti, annak kideritésére elegendő arra hivatkozni, hogy például, ismét csak Francziaországról szólva, 1830-ban a bourbonistákat kiszolgáltattuk volna az orléánistáknak, 1848-ban az orléánistákat a republikánusoknak, 1850-ben a republikánusokat a bonapartistáknak és talán anno ennyi meg ennyi a bonapartistákat Isten tudja kinek! Tehát mintegy porkolábja volnánk minden tényleges hataomnak, bármily forrásból ered, bármily czél felé törekszik. Kivételről itt nem lehetne szó, mert ha ily kiszolgáltatási lövetelésre aztán egyszer nem-mel felelünk, méltán azt mondhatja nekünk az illető hatalom: hogyan? ezen meg ezen uj hatalmat segitetted elleneinek megsemmisitésében vagy lakoltatásában, engem pedig nem segitsz, tehát elleneimmel tartasz és nem énvelem! Mi keletkezhetik ily bántalomból, ha az idegen állam történetesen erősebb nálunknál, az könnyen kitalálható; azt pedig, hogy valamely követelés csak akkor jogosult, ha tulerőre támaszkodik és hogy az erősebb irányában teljesitenünk kell, mit a gyöngébbtől megtagadunk, ily elméletet legalább a jog embere nem állithat fel. Ha tehát csak a közt van választásunk, hogy vagy minden ujonnan felülvergődő hatalommal kell magunkat azonositanunk vagy egyikkel sem, azaz hogy mindegyiknek jogot kell adnunk támogatásunkra — esetleg politikai menekültjeiknek megbüntetése vagy kiszolgáltatása által — vagy pedig egyiknek sem, nyilván ez utóbbit fogjuk választani.

Egy osztrák jogtudó a kiszolgáltatási kötelezettség kimutatására azon szerencsétlen érvet hozta fel, hogy az állam a politikai büntevő irányában az önvédelmi joggal bir és hogy e jog gyakorlatában nem szabad öt gátolni. De hisz nem-gátolás és az egyenes segélyzés közt nagy különbség van. Nézzük csak közelebbröl ezen „önvédelmi“ tant. Ha valaki késsel nekem ront és le akar szúrni, én pedig a közelemben fekvő baltát fejéhez verem, nyilván önvédelmi jogommal éltem. De ha a megtámadó gyöngébbnek érezvén magát, megfutamodik és szomszédomhoz menekül, valljon van-e joga e szomszédnak is, baltát ragadni és azt az embert leverni? Vagy talán én hozzám fogja-e visszahurczolni és azt mondani: nesze, itt van, üsd főbe! Nem! Hanem ha meggyőződik, hogy az illető vétkes, az illetékes hatóság kezébe fogja szolgáltatni! Már most alkalmazzuk ezt! Ha valamely állam a politikai büntevőt megragadja és saját fenálló törvényei szerint bánik vele, ez által csak jogával él és más állam nem tehet ez ellen kifogást! De ha a tettes ezen más állam területére menekül, akkor a kiszolgáltatásra — épen a fönebbi példa szerint — kettő szükségeltetnék: először hogy a menekült csakugyan vétkes legyen, másodszor hogy illetékes biróság kezébe adassék. Azonban az első feltétel nem teljesithető, mert miként mondtuk a politikai bünröli fogalomnak átalános érvényü szabatositása nem létezik, aztán illetékes és részrehajlatlan bíró itt nem található, mert a megsértett állam maga a károsult peres fél és igy saját ügyében nem tekinthető részrehajlatlan birónak. A hasonlat tehát nem csak sántikál, hanem épenséggel nem jár és csak azt tanusitja, hogy a politikai bünösök kiszolgáltatását a megtámadott állam önvédelmi jogának szempontjából sem lehet igazolni.

Szépen mondja Rotteck (Staatslexikon II. 41): „Oly egyének kiadatása, kik politikai vétkekért üldöztetnek, azaz oly

tettekért, melyek a mint sikerülnek vagy nem sikerülnek büntetésre vagy dicséretre méltóknak tartatnak, nem egyéb mint idegen viszályba való hivatlan beavatkozás, bitorlott itélet a mi birálatunk alá nem tartozó ügyben, sulyos jogsértés nem csak a kiszolgáltatott egyén, hanem minden elvrokonainak törekvései és kivánatai irányában."

Az itt mondottaknak igazsága annyira szembetünő, hogy még Mohl és a világjogrend védői is, kik a kiszolgáltatásra átalános kötelezettséget tesznek fel az államok közt, politikai menekültekre nézve kivételt tesznek és ezeknek kiszolgáltatásárol semmi körülmények közt nem akarnak tudni. Ámbár más utat követve, végre még is ugyanezen eredményhez jut a jogtudók ama másik csaportja, mely a kiszolgáltatási kötelezettség átalánosságát és feltétlenségét tagadja ugyan, de azt jogilag létezőnek tekinti ott, a hol külön szerződéseken alapul. A gyakorlatra nézve t. i. ezen megkülönböztetés kevés értékkel bir. Ugyanis az europai szerződéseken végig pillantván, azt találjuk, hogy a politikai menekültek kiadására czélzó szerzödések majd nem sehol sem léteznek, sőt némely kiszolgáltatási szerzödésekben egyenesen ki van mondva, hogy azok politikai menekültekre nem vonatkoznak. Igy péld. az 1836 jul. 29-ki belga-porosz szerz. 7. §-e igy szól: „A jelen szerzödés határozmányai nem alkalmazhatók oly egyénekre, kik valami politikai bünről vádoltatnak": az 18$\frac{50 \text{ apr. } 26}{51 \text{ jan. } 12}$ franczia-szász szerzödés 8 §-e pedig emez: „E szerzödés egyenes feltételül állittatik fel az, hogy a kiszolgáltatandó vádlottak vagy elitéltek semmiképen nem vonhatók vizsgálat vagy büntetés alá a kiszolgáltatás előtt elkövetett politikai bünért vagy vétségért, vagy az ily bünnel vagy vétséggel összefüggö cselekvényért" Az europai államok többsége tehát vagy az által, hogy e tekintetben semmi szerzödést nem kötött, vagy pedig a politikai menekültekre nézve tett kivétel által ez utóbbiaknak kiszolgáltatását vissza-

utasitá; azon régibb szerződések pedig, — számuk parányi — melyek a politikai menekültek kiadatását is megállapiták, például az 1828 decemb. 31-ki franczia-svajczi, az 1844 máj. 8/12 porosz-orosz, az 1838 jun. 6-ki osztrák-szárd részint már jogilag is, részint legalább tényleg elvesztették érvényöket.

Szóljunk csak az utolsóról, az osztrák-szárdról. Ezen átalános kiszolgáltatási szerződést a szárd kormány az 1849 auguszt. 6-ki békekötésben in globo megujitotta, ámbár a kamarák utólag kinyilatkoztaták, miszerint e szerződés politikai menekültekre nem alkalmazható. Vitatkozni lehetne tehát a felett, valljon jogilag érvényes-e még vagy sem, tényleges érvénytelenségét azonban mind a két fél régen elismerte, ugy, hogy politikai menekültek kiadását egyik a másiktól még követelni sem merte, és ezt okosan tették. Ha például ma az egyházi államnak Piemonthoz csatolt részeiben valami lázadás ütne ki a turini kormány ellen és a pápai birodalom épségének helyreállitása mellett, s ha a tetteseknek sikerülne ausztriai területre menekülni, van-e józan eszü ember, a ki azt hiszi, hogy Ausztria ily menekülteket kiadna, akármit mondjanak vagy ne mondjanak a szerződések? És nem mondá-e az osztrák külügyminister csak a minap, hogy Ausztria szerződésszerüleg a lengyel menekülteket Oroszországnak kiadni köteles volna, hanem politikai és humanitási okokból e kötelességet nem teljesitvén, beéri a belebbezéssel?

Valóban ha valamire, ugy a szerződések ezen nemére alkalmazható Spinoza (Tract. theol. pol. cap. III) azon, átalános erkölcsi szempontból elég furcsa elmélete: „foedus tam diu fixum manet, quamdiu causa foederis pangendi, nempe metus damni seu lucri spes in medio est: hoc autem aut illo civitatum alterutri ademto, manet ipsa sui juris et vinculum, quo civitates invicem adstrictae erant, sponte solvitur, ac proinde unicuique civitati jus integrum est solvendi

foedus quandocumque vult, nec dici potest quod dolo vel perfidia agat, propterea quod fidem solvit, simulatque metus seu spei causa sublata est," — és Machiavell (il principe cap. XVIII) hasonértelmü szavai „non puó pertanto un signore prudente ne debbe osservare la fede, quando tale osservanzia gli torni contra, e che sono spente le cagioni, che la fecero promettere." A politikai menekültek kiadására vonatkozó szerződések tehát, ha léteznek, a szerződések azon neméhez tartoznak, miket az ember teljesit, mig tetszik és miket azonnal felfüggesztetteknek tekint, „quando tali osservanzia gli torno contra." Ily szerződés pedig annyi mint semmi szerződés, és oly jog, mely ily szerződésen alapul, semmi jog.

Egyedül a német szövetségi államok tarthatnak még igényt azon kétes érdemre, hogy a politikai menekülteket egymásnak kiadják, de nem annyira az egyes államok közti külön szerződések, mint az 1836 aug. 18-diki szövetségi határozat értelmében, melynek 2 §-e ekként szól: „A szövetséges államok arra kötelezik magokat egymás irányában, hogy a megsértett vagy fenyegetett állam kivánatára ki fogják adni egymásnak azon egyéneket, kik más szövetségi állam souveränje, létele, integritása, alkotmánya vagy biztossága elleni vállalatról vagy erre czélzó szövetkezésről vagy az ily szövetségben való részvétről vagy arról vádoltatnak, hogy annak kedveztek volna (deren Begünstigung!!!)"

Hogy pedig senki ne higye, miszerint e határozat érvénye az 1848-diki év által megrendült volna, 1854 jan. 26 uj szövetségi határozat hozatott, mely az átalános kiszolgáltatást — köszönséges ugy miként politikai menekültekét — kölcsönös köteleséggé teszi és ennek módozatait rendezi. Meglehet hogy épen magyar létemre és egy fájó visszaemlékezés nyomása alatt állván, nem vagyok egészen részrehajlatlan e szövetségi határozat megitélésében. Mohl helyesnek

találja és e véleményét a szövetségi tagok nagy részének csekély területére, az államhatárok egymásba fonódására és végre a közös politikai alapra támasztja. Ez utóbbi érvre hivatkozván, Mohl alkalmasint — ámbár egyenesen ki nem mondja — az északamerikai egyesült államokra is gondolt, nevezetesen az ottani szövetségi alkotmány 4. §-ére, mely igy szól: „A ki egyik szövetségi államban árulásról, hütlenségről (felony) vagy más bünről vádoltatván, a törvényszék elől megszökött és más államban megtaláltatik, az azon államnak, a honnan megszökött, végrehajtó hatóságának kivánatára kiadatik és azon államba szállittatik, melynek törvényhatósága alá tartozik.“ Ennek ellenében közelebb fekvő példára utalhatnánk ugyan, szintén szövetségi államra, Svajczra, melynek alkotmánya az 50§-ben ezt határozza: „a büntevők kiadatásáról egyik canton részéről a másikhoz egy szövetségi törvény fog átalánosan kötelező határozmányokat felállitani; politikai és sajtóvétségekre nézve azonban a kiszolgáltatás kötelességül nem tétethetik.“ Mindazáltal nem ereszkedünk mélyebben e vitába, csak azt jegyezzük meg, hogy ha a német szövetség más dolgokban is, nevezetesen szabadelvüség, erély- és erőben, az északamerikai államszövetség szinvonalán állana, örömest bocsátanók meg neki a politikai menekültek kiadatására vonatkozó határozatot, ámbár ez korunk szellemével és a civilizált államok túlnyomó többségének gyakorlatával kiáltó ellentétben áll, mely jelenben azon nézeteket fogadta el, miket Palmerston lord 1849 oct. 6. Bloomfield lordhoz a magyar menekültek ügyében intézett levelének *) ime szavaiban nyilvánitott: „Ha van oly szabály, melyet ujabb időben minden civilizált állam, akár nagy akár kicsiny, kiválóan követ, ez az, hogy egy állam sem szolgáltatja ki a politikai menekülteket, ha csak erre nézve teljesen határozott szerződésszerü kö-

*) Corresp. resp. Refugees from Hungary. London 1851. 31 l.

telezettség nem létezik és Ő Felségének kormánya azt hiszi, hogy ha csakugyan léteznének ilynemü szerződések, azoknak száma nagyon csekély lehet. A vendégszeretet törvényei, az emberség követelései, a közérzület egyaránt tiltják e kiszolgáltatást és azon független állam, mely szabad akaratjából követne el ilynemü cselekményt, méltán és átalánosan fogna lealázottnak és becstelenitettnek bélyegeztetni."

Értekezésem végén állok. Azon elvből indultam ki, hogy a positiv nemzetközi jog vagy helyesebben a külső államjog, az államok souverän akaratján alapul, mely részint beltörvényhozásban részint más hatalmakkal kötött szerződésekben nyilvánul, és hogy mind ama törvényhozás mind ime szerződések czélja az állam erkölcsi és anyagi jóllétének előmozditása. Az erkölcsi jóllét fentartására, előmozditására mulhatlanul szükséges: annak, mit az illető állam jognak vall, tisztelése és minden megtámadás, minden sértés elleni oltalmazása, tehát megbüntetése minden oly cselekvénynek, mely ezen állam fogalmai szerint jogsérelmet képez, és melynek tettese ezen állam hatalma alá jut. Innen következtettük, hogy az állam köteles, vizsgálat, illetőleg büntetés alá vonni az ő területén tartozkodó minden oly egyént, kire rá bizonyul, hogy akár bel- akár külföldön oly tettet követett el, mely ezen állam törvényei szerint bünös, hogy azonban ide nem sorolhatok a hozzánk menekültek által külállam ellen külföldön elkövetett politikai büntettek; mert az ily bünök szabatos megállapitása a tudományban nem létezik, és mert azok oly külön állami viszonyokon alapulnak, miknek megitélésére az idegen állam nem illetékes, a károsult állam pedig nem elég elfogulatlan. E szerint a kiszolgáltatás, mint a büntetés közvetett neme, közönséges bünöknél fölösleges, mert ott a közvetlen megbüntetés állhat be, politikaiaknál pedig jogtalanság, mert ott az idegen állam semmiféle büntetés kimondására nem illetékes.

Azon kérdésre válaszolandó, mennyiben felel meg az egyes államok törvényhozása az általam elméleti uton szár-

maztatott rendszernek, külön jegyzetben rövid átnézetét állitom össze a nagyobb államok idevágó törvényeinek*) és

*) 1. Az **északamerikai egyesült államok**, a territorialitás elve szerint soha nem büntetnek meg senkit oly cselekményért, mely a köztársaság területén kivül követtetett el. Saját polgáraikat rendesen nem adjak ki, az idegent pedig csak két feltétel alatt 1. ha nem politikai vétek az, mely miatt üldöztetik 2. ha a kiszolgáltatást követelő állammal formaszerü kiadási szerződés létezik. Ilyenek köttettek: Angliával 1794/5 és 1842 (gyilkosság, gyujtogatás, hamisitás, tengerirablás), Franeziaországgal 1788, 1823 és 1843 (szökött katonák és egyenként megnevezett büntettek elkövetőire nézve) Svajczczal 1850, Poroszországgal és más német államokkal 1852, de a saját alattvalók kivételével, a mi jóformán megsemmisiti a szerződés érvényét, mert a honositás ott igen könnyen megy véghez Példa erre az ismeretes Kosztaügy

2. **Nagybritannia** saját alattvalóit csak kivételesen bünteti meg külföldön elkövetett tettekért, nevezetesen hazaárulás (természetesen csak Nagybritannia ellen), gyilkolás és ölés, kétnejüség, bizonyos barbar országokban elkövetett vétségek, brit hajó személyzetének törvényellenes magaviselete, tengerirablás és rabszolgakereskedés esetén. Az idegent idegen földön elkövetett büntettért nem bünteti. A **kiadást** elvben elveti, ha csak szerződésszerü kötelezettség nem létezik, mely itt ott még a brit alattvalókra is kiterjed. Ily szerződések köttettek: Északamerikával, Franeziaországgal és a bataviai köztársasággal, aztán legujabb időben Chinával (ez utóbbi csak bizonyos menekültekre és bizonyos tetthelyekre vonatkozik). E szerződések átalában csak csekély számu, szabatosan megjelölt esetekre vonatkoznak; ezeken kivül nem történik kiszolgáltatás, de egyes esetekben, ha közönséges büntett forog szóban, a brit hatóságok legalább elősegitik a tettes kézrekeritését és megbüntetését.

3. **Franeziaország** saját alattvalóit a IV. évi brumaire-i codex szerint külföldön elkövetett tettekért is megbüntette, de ezt a code de procès criminel 6 és 7 §-e akként korlátolá, hogy a mit franezia polgár külföldön **nem**-franezia ellen cselekszik, büntetés alá nem esik; ha franezia ellen vétkezett — de csak crimes, nem pedig délits esetén — a megbüntetésnek helye van, ha ama sértett franezia vádlóul lép fel Ex officio az állam csak saját biztosságának megsértését, pecsétjeinek, pénzének vagy pénzjegyeinek hamisitását bünteti. Idegeneket szintén csak ezen büntettekért; másokért pedig kiutasithatja. A kiszolgáltatást illetőleg az 1811 oct. 23 rendelvény szerint az államfőnek jogában állott, ha jónak vélte, még a saját alattvalót is kiadni idegen hatalomnak, de e rendelvény tudtunkra soha nem alkalmaztatott. Az 1841 apr. 5. igazság-

azon kevéssé bátoritó eredményre jutottam, hogy egyes államokban egyes elveim érvényre vergődtek ugyan, de az egész

ügyéri körlevél szerint idegenek kiszolgáltathatók azon állam kezébe, melynek ők alattvalói, de csak közönséges, nem politikai büntettekért és mindig csak az államfő vagy a legfőbb hatóság (miniszterium) egyenes beleegyezésével. A régibb biszolgáltatási szerződések jobbadán már érvénytelenek; az ujabbakban, melyek majdnem mindegyik európai állammal köttettek (az első Belgiummal 1834, a legujabb Ausztriával 1855) egyenként elősorolvák a büntettek (gyilkolás, megmérgezés, fertöztetés, gyujtogatás, pénz- és okmány-hamisitás, hamis esků, lopás, csalárd bukás, pénztári sikkasztás), a politikaiak mindenütt kivétetnek.

4. Ausztria a maga alattvalóit saját törvényei szerint feltétlenül megbünteti külföldön elkövetett vétkes tettekért is, bárki ellen történtek azok; szintugy a területén levő idegeneket is, habár a tett szinhelye a külföld volt, csakhogy a netalán enyhébb külföldi törvényt alkalmazza. Ha az idegen külföldön külállam vagy ennek alattvalói ellen vétkezett, mindazáltal először a kiszolgáltatást ajánlja fel és ha ez nem fogadtatik el, az osztrák hatóságok vállaljak magukra a megbüntetést. (Ily messzire csak Bajor- Szászország és nehány apró német állam megy.) Saját alattvalóit soha nem adja ki, az idegeneket mindig, akár közönséges akár politikai büntettekért, még pedig vagy a sértett állam kivánatára vagy e nélkül, ha az idegen ellen nyomozó levél bocsáttatott ki. Saját alattvalóit, ha idegen állam ellen felségárulást követtek el, közcsendháboritási kereset alá vonja, de itt viszonosságot követel feltételül. A kiszolgáltatási szerződéseket összeállitá Vesque v. Püttlingen: „die gesetzliche Behandlung der Ausländer in Oesterreich."

5. Poroszország többnyire Ausztria nyomdokain jár, csak hogy nem törődik ex officio oly büntettekkel, miket a területén levő külföldi külföldön külállam vagy ennek alattvalói ellen követett el. A kiszolgáltatásra nézve semmi átalános elvet nem követ; szerződéseiben elősorolja az egyes büntetteket; a politikaiak csak kivételesen adnak okot a kiszolgáltatásra (például Szász- és Oroszországgal ezekre is kiterjedő szerződések léteznek 1839 és 1844 évből). A hol nincs szerződés, a kiszolgáltatásra a főtörvényszék beleegyezése szükségeltetik.

6. Oroszország saját alattvalói irányában ugyanazt az eljárást követi, melyet Ausztria, de az idegeneket csak akkor bünteti, ha ezek külföldön az orosz állam vagy orosz alattvalók ellen vétkeztek. Valamint Északamerika könnyebben veszi az idegenek kiszolgáltatását, mert ott a honositás is könnyű, ugy Oroszország elvben nem ismeri el a kiszolgáltatási kötelezettséget, mert igen szigoru az idegenek

rendszer — sehol sem! Azzal vigasztalhattam volna ugyan magamat, hogy az egyes eltéréseket az illető államok külön viszonyaiból vagy törvényhozóinak szükkeblüségéből magyarázhatni, de — ennél jobb vigaszt is találtam, mert végre rá akadtam oly büntetőtörvény-könyvre, melyben egész terjedelmében láttam igazolva és elfogadva az általam elméleti fejtegetés utján nyert rendszert. E büntetőtörvénykönyvnek csak egy hiányzik: a királyi szentesités; szerzőinek nagy része még most is az Akademia diszét képezi.

felvételében, de vannak szerződések, melyek aztán jobbadán közönséges és politikai büntettek közt sem ismernek különbséget.

7. Belgium saját alattvalóit külföldön elkövetett olynemű büntettekért lakoltatja, mikért az idegent kiadná (gyilkolás, gyujtogatás, fertőztetés, hamisitás). Idegenekre nézve Franeziaország gyakorlatát követi. Saját alattvalóit soha nem adja ki, és politikai büntettért az idegent sem (Franeziaország irányában az Orsini-merénylet óta annyiban módosittatott ez elv, hogy politikai vétkesek is kiadatnak, az idegen államfő elleni gyilkossági merénylet esetén). Mindazáltal fenntartja magának a kiutasitás jogát, ha az idegent veszélyes egyénnek tartja, vagy ha ez hazájában oly aljas bünért, mely a kiszolgáltatást indokolná, közkereset alá helyeztetett. A közönséges büntettekérti kiszolgáltatásban Franeiaország eljárását követi.

8 Svajcz különböző cantonjaiban különböző az eljárás; igy pél. Aargau, St. Gallen megbünteti a svajczi alattvalót külföldön elkövetett büntettért is; az idegennek megbüntetése St. Gallenben a cantoni kormány esetről esetre hozandó határzatát igényli. A kiszolgáltatásra nézve ingadozó az eljárás; a politikai büntevők (nevezetesen felségárulók és zendülők) kiadatását tárgyazó szerződések Franeiaországgal (1828—1833) Ausztriával (1828—1853) érvényőket vesztették, és politikai büntevők most épen nem adatnak ki. Közönséges büntettekre nézve léteznek még szerződések, de még ott is, a hol nem volt szerződés, egyes esetekben kiszolgáltatás történt vagy az idegen hivatalnokoknak megengedtetett, a bünöst svajczi területen is elfogni.

9. Olaszországban most — a pápai államot kivéve — a szárd törvény irántadó. Saját alattvalóit külföldön elkövetett bünért megbünteti, vétségért azonban csak viszonosság esetén; mind a két esetben a törvényszabta büntetésnél egy fokkal alább megy. Az idegenekre nézve Franeziaország és Belgium eljárását követi: politikai büntettért tehát senki nem adatik ki: az aljas büntevő kiadatása a szerződésektől függ.

Az országos bizottmányunk által 20 év előtt kidolgozott büntetőtörvény-javaslat 1 §-e igy szól:

„Bármely cselekvés vagy mulasztás csak annyiban tekintethetik büntettnek és vonathatik büntetés alá, a mennyiben az ellen büntetést rendel a jelen törvény.“

A 3 §. szerint a hazánkban vétkező külföldiek is ezen törvény szerint büntettetnek meg.

A 4 §. szerint: „más ország közhatalmának senki elitélés vagy megbüntetés végett ki nem adathatik, habár a büntettet külföldön követte volna is el.“

Az 5 §. szerint: „a ki külföldön oly tettet követett el, mely a magyarországi törvények szerint is büntettnek tekintendő, ha elkövetett büntetteért ott még el nem itéltetett, idejöttével ezen törvények szerint leszen közkereset alá vonandó s megitélendő“ és igy tovább.

Ezen szellem — a humanitás és jogérzet szelleme — lengi át az egész munkát és ha majd egykoron — adja Isten, hogy mennél elébb! — e törvény hatályba lép, a világ talán némi meglepetéssel fogja látni, hogy a civilizátió, a jog tiszteletével párosult humanitásnak importjára nincs szükségünk, mert már évtizedek előtt pompásan tenyészett az hazai törvényhozásunk földjén!

Saját gyártmányu papirra nyomatta Sommer Lipót Bécsben.